

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ – KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

Bakalářská práce

Mnichovská dohoda

- historickoprávní vývoj a důsledky

JAKUB HRUBÝ, DiS.

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. et. Mgr. Vendulka Valentová

2012

Prohlášení:

Prohlašuji tímto, že jsem tuto bakalářskou práci na téma: *Mnichovská dohoda - historickoprávní vývoj a důsledky* zpracoval sám a pouze s využitím pramenů a citací v práci uvedených.

Plzeň 5. března, 2012

Jakub Hrubý, DiS.

OBSAH:

1. TEXT MNICHOVSKÉ DOHODY:	4
2. ÚVOD	5
3. NOVÉ USPOŘÁDÁNÍ EVROPY PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE	7
3.1. KONEC PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY, ZÁNİK RAKOUSKO – UHERSKA A NOVÉ NÁSTUPNICKÉ STÁTY.....	7
3.2. STANOVENÍ HRANIC ČESKOSLOVENSKA	8
3.3. VERSAILLESKÁ MÍROVÁ DOHODA A PODMÍNKY PRO NĚMECKO JAKO VINÍKA VÁLKY	10
3.4. FORMÁLNÍ GARANCE SVĚTOVÉHO MÍRU	11
3.5. DOHODY A JEDNÁNÍ O MÍROVÉM USPOŘÁDÁNÍ ZE STRANY ČESKOSLOVENSKA	13
4. VÝVOJ V NĚMECKU	16
5. VÝVOJ V ČESKOSLOVENSKU A JEHO ZAHRANIČNÍ POLITICE	23
5.1. PRÁVNÍ VÝVOJ A STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOST V ČESKOSLOVENSKU	24
5.2. HISTORIE SUDETONĚNEMECKÝCH VZTAHŮ K ČESKOSLOVENSKU.....	25
5.3. KOMPLIKUJÍCÍ SE MEZINÁRODNÍ SITUACE EVROPY I ČESKOSLOVENSKA	27
6. VYOSTŘOVÁNÍ VNĚJŠÍCH I VNITŘNÍCH SPORŮ: PŘEDVEČER MNICHOVSKÉ ZRADY	31
6.1. VNITŘNÍ VÝVOJ	31
6.2. OSUD ČESKOSLOVENSKA SE NAPLŇUJE – KONEC ROKU 1937 A BOUŘLIVÝ ROK 1938	33
7. MNICHOVSKÁ DOHODA (MNICHOVSKÁ ZRADA, MNICHOVSKÝ DIKTÁT) A JEJÍ NÁSLEDKY	49
8. MNICHOVSKÁ DOHODA Z POHLEDU ZAHRANIČÍ	53
8.1. OHLASY NA UZAVŘENÍ MNICHOVSKÉ DOHODY V ZAHRANIČÍ.....	54
8.2. HODNOCENÍ MNICHOVSKÉ DOHODY S ODSUPEM ČASU A JEJÍ ODUZNÁNÍ.....	56
9. DŮSLEDKY MNICHOVSKÉ DOHODY PRO ČESKOSLOVENSKO	59
10. ZÁVĚR	62
RESUME:	65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	67

1. TEXT MNICHOVSKÉ DOHODY¹:

Německo, Spojené království, Francie a Itálie dohodly se se zřetelem k ujednání, jehož bylo ve věci odstoupení sudetoněmeckých území v podstatě již dosaženo, o těchto člancích a podmínkách tohoto odstoupení a o opatřeních, jež je podle toho učiniti – a prohlašují se tímto ujednáním každý jednotlivě za odpovědná za kroky, kterých je zapotřebí, aby jeho provedení bylo zajištěno:

1) Vyklizování započne dne 1. října t.r.

2) Spojené království, Francie a Itálie se shodují v tom, že vyklizení území bude provedeno do 10. října 1938 a to bez zničení jakýchkoliv nynějších zařízení a že československá vláda bude činěna odpovědnou za to, že vyklizení bez poškození uvedených zařízení bude provedeno.

3) Podmínky vyklizení stanoví v podrobnostech mezinárodní výbor, složený ze zástupců Německa, Spojeného království, Francie, Itálie a Československa.

4) Obsazení převážně německého území německými vojsky po etapách počne 1.října 1938. Čtyři, na přiložené mapě vyznačené územní úseky, obsadí se německými vojsky v tomto pořadí:

Římskou I. označený územní úsek 1. a 2. října t.r.

Římskou II. označený územní úsek 2. a 3. Října t.r.

Římskou III. označený územní úsek 3., 4. a 5. října t.r.

Římskou IV. Označený územní úsek 6. a 7. října t.r.

Ostatní území převážně německého charakteru bude bez průtahu výše uvedeným mezinárodním výborem vytčeno a do 10. října německými vojsky obsazeno.

5) V par. 3 uvedený mezinárodní výbor určí území, v němž se má provést lidové hlasování. Tato území budou, až do skončení lidového hlasování, obsazena mezinárodními formacemi. Týmž výbor určí podmínky, jimiž se bude řídit lidové hlasování, při čemž jest užiti za základ hlasování v Saarsku. Výbor stanoví také den, kdy se lidové hlasování bude konati. Tento den nesmí však býti pozdější, než konec listopadu.

6) Konečné vytyčení hranic provede mezinárodní výbor. Tento výbor jest oprávněn doporučiti čtyřem mocnostem: Německu, Spojenému království, Francii a Itálii, v některých výjimečných případech menší odchylky od přísně etnografického stanovení pásem, jež lze postoupiti bez lidového hlasování.

7) Zavede se opční právo pro přestup do odstoupených oblastí a pro vystoupení z nich. Opce musí býti provedena v období 6 měsíců ode dne uzavření této dohody. Německo - československý výbor určí jednotlivosti opce, uváží způsob, jak ulehčiti výměnu obyvatelstva a vyjasní zásadní otázky, které z této výměny vzejdou.

8) Československá vláda propustí do čtyř měsíců od dne uzavření této dohody všechny sudetské Němce, kteří si toho propuštění přejí, ze svých vojenských a policejních svazků. V téže lhůtě propustí československá vláda sudetoněmecké vězně, kteří odpykávají tresty na svobodě pro politické přečiny.

Mnichov, dne 29. září 1938

Podepsáni:

Adolf Hitler, Neville Chamberlain, Mussolini, Ed. Daladier.

---

¹ převzato z: Malý, Karel a kol., Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945 – 3. přepracované vydání, Linde Praha a.s., 2003, ISBN 80-7201-433-1, str. 453 – 455 dle poznámky: Text převzat z Edice Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů, Státní ústřední archiv v Praze, 2000

2. ÚVOD

V bohatých českých dějinách existuje celá řada období, která výrazně formovala českou státnost, její vnitřní i vnější uspořádání a tím samozřejmě ovlivňovala život lidí považujících češtinu za svou mateřštinu a české území za svůj domov. Doby prosperity a národní hrdosti se několikrát změnilo v období „Temna“, kdy byla potlačována práva a svobody a národ bojoval nejen o svou hrdost, o své národní cítění, ale vůbec o svou existenci. A jednou z takových kapitol, ve svém průběhu a důsledcích patřících k nejtěžším, byla etapa, kterou nazýváme Mnichovská dohoda (Mnichovský diktát – Mnichovská zrada) a následné uspořádání našeho státu pod označením „Protektorát Čechy a Morava“.

Budeme – li události roku 1938 hodnotit ze širšího pohledu, není vůbec přehnané tvrdit, že měly bolestný dopad nejen na náš národ, ale významně se zapsaly do celých evropských a vlastně i světových dějin. Byly totiž jedním z nejjasnějších signálů toho, k čemu Evropa (a krátce potom i celý svět) spěje, a že tento akt několika zúčastněnými mocnostmi vydávaný jako snaha uchránit Evropu válečnému běsnění, jasně dokazuje snahu Německa pohltnout malý národ a pokračovat ve své expanzi dále a to i za cenu nejvyšší. Po podepsání této dohody se o tom možná svět ještě bál mluvit otevřeně a nahlas, ale ve skrytu svých politických zkušeností

již věděl, že událostí se podaří jen těžko změnit tak, aby nebyla rozpoutána válka, která se postupně rozšíří na téměř celý svět a bude v pořadí druhá v tomto století.

Rozhodl jsem se ve své bakalářské práci zaměřit právě na události z roku 1938, protože se jedná o období, na které by se nemělo zapomenout. Stále mezi námi žije několik pamětníků této doby, kteří jí neopomíjejí připomínat jako jednu z největších tragedií našeho národa, ale zároveň s hrdotí v hlase poukazují i na to, co na první pohled a pod tíhou politických rozhodnutí není tak patrné, a sice připravenost občanů bojovat proti cizí nadvládě a snahu nenechat umlčet malý národ ze srdce Evropy. Svoji bakalářskou práci samozřejmě píšu pohledem člověka přímo nezúčastněného, který se nad všemi okolnostmi zamýšlí s odstupem doby, ve které žije. K dispozici je celá řada materiálu, jenž nabízí mnohé i poměrně kontroverzní interpretace jednotlivých komponentů tohoto tématu i jeho celkového významu a jen velice těžko najdu něco, co již nebylo řečeno. Přesto se v ní pokouším formulovat i své vlastní myšlenky jako reflexi na předmětné události a vyslovit tak svůj názor, který pouze nepřejímá obecné teze ostatních autorů zabývajících se tímto tématem.

Účelem mé práce není detailně popsat **všechny** okolnosti (což rozsah práce ani neumožňuje), ale stručně nastínit důležité a podle mého osobního názoru snad z celé širší meziválečných dějin 20. století vůbec nejdůležitější události a souvislosti, které vedly k „Mnichovu“. Dotkl jsem se i několika jiných souvisejících oblastí historie, které se neváží přímo k Mnichovské dohodě a jejímu postupnému formulování prostřednictvím vývoje v Českých zemích a Německu, ale zdůrazňují závažnost této etapy dějin a podtrhávají význam historického spojení „Mnichovská zrada“, jak je toto téma také někdy v literatuře pojmenováno.

Prvním významným momentem, od kterého se začínám ve své práci věnovat klíčovému tématu, je konec první světové války a vyhlášení samostatného Československa v roce **1918**. Vývoj vztahů mezi Čechy a Němci by se dal samozřejmě popsat ještě z mnohem širšího historického pohledu např. již od vzniku knížecích Čech a jejich vztahů se Svatou říší římskou národa německého², ale rozhodl jsem se začít zmíněným okamžikem z toho důvodu, že je podle mého názoru přece jen zásadní a je pomyslným prvním *přímým* krokem k naplnění klíčové historické události této práce.

---

² Kural, Václav, Česi, Němci a mnichovská křižovatka (Stručné čtení), Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002

3. NOVÉ USPOŘÁDÁNÍ EVROPY PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE

3.1. Konec první světové války, zánik Rakousko – Uherska a nové nástupnické státy

První světová válka, která trvala dlouhé 4 roky až do roku 1918, stála život téměř 8 milionů lidí, nemluvě o zraněných, a stala se tak jednou z nejtragičtějších událostí světových dějin. Oznámením předsedy vlády Velké Británie Davida Lloyd George ze dne 11. listopadu 1918 o podepsání příměří mezi Německem a spojenci byla formálně ukončena.³ Jejím důsledkem byla také potřeba zcela nového uspořádání světa. Zanikly četné evropské státy zejména Rakousko – Uherská monarchie a to abdikací císaře rakouského a krále uherského Karla I., který se vzdal trůnu 11. listopadu 1918. Již o dva dny dříve, tedy 9. listopadu 1918 abdikoval také německý císař Vilém II.⁴

Jedním z nástupnických států se stalo Československo. Po oznámení kapitulace Rakouska – Uherska převzal moc revoluční Národní výbor a vyhlásil 28. října 1918 Československou republiku. „V podvečer 28. října zasedalo plénum Národního výboru. Schůze se v předsednictvu účastnil i reprezentant Slováků V. Šrobár. Jako nejvyšší zákonodárný orgán Národní výbor schválil dle návrhu A. Rašína historický zákon o zřízení samostatného československého státu (zák. č. 11/1918 Sb. z. a. n.). Zákon v preambuli podle skutečnosti konstatoval, že „samostatný stát československý vstoupil v život“, tedy byl vyhlášen lidem. Národní výbor sám se označoval za představitele československého národa a *vykonavatele státní svrchovanosti*.“⁵ Tím vyvrcholil boj za společný stát Čechů a Slováků, který trval již od počátku první světové války.

Mé podání vyhlášení samostatného Československa je pro účely této práce samozřejmě notně zjednodušené a zkrácené, ale samo o sobě není hlavním tématem. Pokud bych jej potřeboval zpracovat podrobněji, patrně bych se měl věnovat už přípravám na vyhlášení samostatného Československa a zmínit se o čelních představitelích T. G. Masarykovi, Edvardovi Benešovi a dalších důležitých osobnostech, orgánech a událostech té doby. Považuji to s ohledem na téma a pro účely této práce za méně podstatné. Na druhou stranu je důležité zmínit výše uvedený zákon, protože právě jím se začala na našem domácím území přímo

³ Kissinger, Henry A., Umění diplomacie, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí

⁴ Harrenberg, Bodo a kolektiv, Kronika lidstva, Fortuna Print, spol. s.r.o., Bratislava, 1992

⁵ Malý, Karel a kolektiv autorů, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 3. Přepřacované vydání, Linde Praha a.s., Praha, 2005, ISBN 80-7201-433-1, část C, kapitola 2. Vyhlášení československé samostatnosti, str. 328

formulovat československá státnost – samostatnost a státní svrchovanost, o níž jsme měli prostřednictvím Mnichovské dohody po 20 letech přijít.

Z pohledu státovědy a ve smyslu ústavního a mezinárodního práva: „*dualistické pojetí plní důležitou roli v souvislosti se vznikem států, kdy **určité** lidské společenství na **určitém** území, deklaruje vůli vytvořit jednotku a dále pak žádá jiné jednotky a mezinárodní asociace o **uznání**.*“⁶ Zjednodušeně řečeno stát vzniká a je determinován svým obyvatelstvem, územím a mezinárodním uznáním.

3.2. Stanovení hranic Československa

Poválečným uspořádáním Evropy se podrobněji zabývala Pařížská mírová konference, která probíhala od 18. ledna 1919 do 21. ledna 1920 a na níž mimo jiné Československo prostřednictvím svých zástupců, konkrétně předsedy vlády Karla Kramáře a ministra zahraničních věcí dr. Edvarda Beneše, předložilo své územní požadavky. Tyto návrhy vznikly na základě historicko-právních, národnostních, strategických a komunikačních argumentů.⁷

Představa tvůrců Československa o jeho území však byla významně narušena již v jeho úplných počátcích, hned druhý den po vyhlášení samostatnosti, tedy 29. října 1918, když v českém pohraničí začali protestovat jeho němečtí obyvatelé, kteří prostřednictvím svých poslanců z českého území právě v tento den ve Vídni vydali protest proti připojení území obývaných Němci k nově vznikajícímu Československu. Podobné aktivity proběhly také např. v Ústí nad Labem, kde Německá národní rada deklarovala podobnou výzvu o oddělení od našeho území a zároveň došlo i k přímému pokusu o odtržení těchto oblastí od Československa. Jednalo se celkem o čtyři významné provincie (v severozápadních Čechách Deutschböhmen – Německé Čechy, na severní Moravě a ve Slezsku Sudetenland – Sudetsko, na jižní Moravě Deutsch-Südmähren – Německá jižní Morava a v jižních Čechách Böhmerwaldgau – Šumavská župa)⁸, jejichž existence však netrvala dlouho a skončila jejich

---

⁶ Klíma, Karel a kolektiv, Státověda, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2006, ISBN – 80-86898-98-9, kap. 2.2. Různé pojetí státu v historii a současnosti, str. 27

⁷ Malý, Karel a kolektiv autorů, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 3. Přepřacované vydání, Linde Praha a.s., Praha, 2005

⁸ Kural, Václav, Češi, Němci a mnichovská křižovatka, Univerzita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum, Praha, 2002

obsazením československým vojskem.⁹ Pro úplnost je třeba dodat, že na území Československa, tak jak bylo deklarováno pro mírovou konferenci, v jeho územních požadavcích žilo v té době kolem 3,3 mil. Němců, což činilo přibližně 24,3% všech obyvatel.¹⁰

Patrně není těžké uhodnout, že právě tyto události měly také zásadní vliv na tragické události, které měly přijít o 20 let později, a které se po celou tu dobu velice významně podílely na formování vztahů a vůbec celkové situaci mezi Československem a Německem. V souvislosti s tím se nabízí také úvaha, zda se obsazení zmíněných 4 oblastí nestalo jakýmsi předobrazem téhož jen s výměnou stran v roce 1938, zda akt československé strany odpovídal normám mezinárodního práva a nebyl jen projevem sebevědomí malého nového státu peroucího se o svou novou roli a svůj význam na nově se utvářejícím mezinárodním poli a zároveň hlasem oslovujícím z naší strany o mnoho větší německý národ, který o své sebevědomí aspoň dočasně přišel porážkou v 1. světové válce a nucený nést zodpovědnost za to, co ostatním stranám způsobil. Odpověď se s odstupem doby a se znalostí věcí příštích hledá vlastně docela těžko. Poválečné uspořádání Evropy se snažilo řídit heslem amerického prezidenta Wilsona na sebeurčení národů, což činilo otázku územního uspořádání Československa poněkud obtížnější. Z pohledu historického (a ten zároveň vychází z přirozených hranic geografických a strategických)¹¹ se kloním k názoru, že tato území patřila zemím českým, přestože dle výše uvedeného citátu ze státovědy je stát determinován nejen územím, ale také obyvatelstvem. Toto vyjádřil také dr. Beneš v memorandu, které sepsal pro informaci mírové konference a jež nazval: „Problém Němců z Čech“. V závěru tohoto textu se dr. Beneš zabývá právě otázkou německého obyvatelstva:

„Uvedli jsme mnohé důvody proti oddělení českých Němců od Československé republiky. Můžeme uvést jediný argument ve prospěch opačného stanoviska: princip národnostní rozvinutý do krajnosti a užívající jazyka jakožto měřítko. Vážíme si národního principu, jsme však toho mínění, že tohoto principu nemělo by být užíváno tam, kde by to ohrozilo nezávislost jiného národa. Je pak nutno učinit oběti ve prospěch těch, kdo to zasluhují a kdo nabízejí dostatečné

---

⁹ Vojáček, Ladislav; Shelle, Karel; Knoll, Eduard, České právní dějiny, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2008

¹⁰ Duffack, J.J., Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

¹¹ Peroutka, Ferdinand; Budování státu I – II (1918-1919), Academia – nakladatelství Akademie věd České republiky, Praha, 2003, vydání 4.

*záruky své mírumilovnosti... Předkládáme toliko před vás svůj případ. Je na vás, abyste zvážili tyto důvody a rozhodli.*¹²

Jednou z možných variant potvrzení správnosti postupu Československa tedy mohou být právě výsledky Versaillské mírové dohody, která byla významnou součástí rok trvající Pařížské mírové konference.

3.3. Versaillská mírová dohoda a podmínky pro Německo jako viníka války

Dne 28. června 1919 byla ve Versailles podepsána mírová dohoda s Německem. Tato smlouva sestavená v podstatě bez účasti Německa a jím pouze podepsaná obsahovala 440 článků a stanovila, že Německo přišlo o podstatnou část svého území, kterou muselo podstoupit okolním státům včetně Československa, čímž byla oficiálně stanovena hranice našeho státu s Německem. Československé hranice s dalšími státy pak byly definovány v dalších mírových smlouvách (hranice s Rakouskem ve smlouvě Saint-germainské, s Maďarskem v Trianonské smlouvě, s Rumunskem a Polskem v neratifikované smlouvě Sèvreské)¹³.

Dále bylo touto smlouvou Německo oficiálně označeno jako odpovědné za první světovou válku a škody v ní způsobené. Jako kompenzaci těchto škod pak byly pro Německo stanoveny velmi tvrdé podmínky finančního odškodnění postiženým státům ve formě tzv. reparací. Navíc se muselo vzdát svých kolonií a také byla výrazně omezena jeho armáda. Německu nebylo dovoleno zavést všeobecnou brannou povinnost, byly omezeny počty vojáků na 100 tis. a také zakázány některé složky armády jako letectvo a část námořnictva, zejména ponorky,¹⁴ ale také křižníků mohlo mít pouze 6, v jeho arzenálu nesmělo být ani těžké dělostřelectvo a tanky.¹⁵ Tento „versaillský mírový systém“ samozřejmě upravoval ještě další otázky (nahrazení škod civilnímu obyvatelstvu, placení penzí válečným obětem a jejich rodinám, vyplacení 5 miliard dolarů v penězích nebo zboží ostatním státům atd.), které měly zásadní vliv nejen na Německo, ale vůbec celé poválečné uspořádání Evropy a tvořily tak základ systému, který měl zajistit trvalý mír nejen na evropském kontinentu. Paradoxem je, že ač smlouva ve Versailles vycházela mimo jiné také z principů vytvořených americkým prezidentem Wilsonem (jeho tzv. Čtrnácti bodů), Spojené státy americké tuto smlouvu neratifikovaly.

¹² Převzato z: Peroutka, Ferdinand; Budování státu I – II (1918-1919), Academia – nakladatelství Akademie věd České republiky, Praha, 2003, ISBN 80-200-1121-8, vydání 4., str. 691

¹³ Malý, Karel a kolektiv autorů, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 3. Přepřacované vydání, Linde Praha a.s., Praha, 2005

¹⁴ Shelle, Karel a kol., Právní dějiny, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007

¹⁵ Kissinger, Henry A., Umění diplomacie, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí

V jistém slova smyslu a pohledem dnešního člověka se jednalo o skutečný historický milník, jakýsi pokus o vytvoření vzoru řešení globálních konfliktů, který se přesto ukázal být krátkozrakým a výrazně podcenil síly Německa, na jehož bedra svalil veškerou vinu za válečné hrůzy. Celý tento mírový systém postavený v podstatě na zmíněných návrzích amerického prezidenta Wilsona při svém vzniku přecenil sám sebe a podhodnotil sílu vyčerpaného Německa, které se velmi neochotně podrobilo mírovým podmínkám vlastně pouze navenek, aby uvnitř získalo čas a nabralo dech pro další kapitolu světových dějin.

3.4. Formální garance světového míru

Už v roce 1917 ve vystoupení před americkým senátem formuloval prezident Wilson své představy o zavedení rovných práv všech států jako předpokladu pro trvalý mír díky kolektivní bezpečnosti, která nereflektuje moc jednotlivých států:

„Právo musí být založeno na společné, nikoli individuální síle států. Na shodě států bude záviset mír. Nemůže ovšem nastat rovnost co do území či zdrojů; také všech ostatních druhů rovnosti lze dosáhnout jen cestou normálního mírového a legitimního vývoje národů. Nikdo však nežadá a ani neočekává více než rovnost práv. Lidstvo nyní hledá svobodu života, nikoli síl.“ (Wilson, řeč v senátu, 22. leden 1917, sv.40, s.536)¹⁶

Tento citát jen podtrhuje poněkud idealistickou myšlenku poválečných mírotvůrců v jejich přesvědčení, že se Německo po své následující porážce ve válce s rolí viníka v plné míře smíří a bezpodmínečně přijme nadiktované podmínky. Jak již dnes víme, byl to hluboký omyl a stalo se jen otázkou času, kdy se myšlenky, na nichž má být postavený celosvětový mír, obrátí proti těm, které se jimi nechali ukolébat v dobré víře v trvalý mír a bezbrannost zesláblého a vyčerpaného Německa, které sice na podmínky přistoupilo, zároveň ale začalo systematicky připravovat jejich zrušení. Svým způsobem je to i pochopitelné, protože versailleský systém byl pro Německo až příliš tvrdý a neumožňoval mu vzpamatovat se klidnou a účinnou cestou postupné obnovy zdecimovaného hospodářství. O tom, že jedním z hlavních cílů německé přípravy na zvrát své situace bude i sousední Československo se v podstatě od počátku nedalo pochybovat. Iluze mírového nekonfliktního vývoje, byla ještě podpořena nově vznikajícími

---

¹⁶ Převzato z: Kissinger, Henry A., Umění diplomacie, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí, ISBN 80-7260-025-7, kapitola: Nová tvář diplomacie: Wilson a Versailleská smlouva, str. 238

spolky, dohodami a mezinárodními smlouvami, které měly rovnováhu ve světě zaručit, jak o tom pojednám níže.

Garantem bezpečnostního systému ve světě se měla v první řadě stát Společnost národů, která rovněž vznikala z iniciativy amerického prezidenta Wilsona. Ten jí ještě před jejím vytvořením definoval jako mezinárodní tribunál, který by řešil mezinárodní spory, včetně těch co se týkaly státních hranic. Návrh statutu společnosti prezident Wilson zveřejnil již 14. února 1919. Jeho představa o organizaci, která zaštití světový mír a bude mírovou cestou řešit mezinárodní spory, se však v očích diplomatů obecně pokládala za poněkud idealistickou. Důvodem bylo zejména historické vědomí, jež neznalo mírové řešení při řešení konfliktů o uznání národních hranic cestou morálního konsensu nebo v mezinárodně uznaném legislativním procesu, ale pouze na základě vlastních národních zájmů dotčených zemí. Již od počátku tedy mnoha státy nebyla tato společnost vnímána jako garant mírového řešení, ale naopak jako subjekt kolektivní bezpečnosti připravený bojovat silou proti narušitelům. (Typický byl v tomto postoj budoucího spojence Československa a to Francie.)¹⁷ Tyto skutečnosti uvádím, protože celkově dokreslují budoucí podobu událostí a mezinárodní pohled na situaci, jež následovala po „Mnichovu“.

Jedním ze zakládajících členů bylo také Československo. Členem komise, která byla pověřena vypracováním koncepce Společnosti národů, byl za Československo Karel Kramář. Jako oficiální datum založení je uváděn 28. červen 1919, tedy den podepsání Versailleské smlouvy. Svou činnost zahájila Společnost národů 10. ledna 1920, kdy zakládací akt vstoupil v platnost. Bohužel se tato organizace žádnou silnou zárukou míru nestala, několik jejích zakládajících členů jí v následujících letech opustilo, Spojené státy k ní vůbec nepřistoupily a problematické bylo členství i mnoha dalších států. Poměrně klíčovým nedostatkem se stal např. čl. 16 paktu o založení Společnosti národů, ve kterém bylo uvedeno, že člen Společnosti národů, který vojenskou silou napadne jiného a tím vlastně i všechny ostatní členy nezakládá válečný stav mezi jím a ostatními a dokonce ani to, že by byly členové Společnosti povinni pomoci napadené zemi.¹⁸ Pro úplnost dodejme, že zejména druhá světová válka, jejímuž vzniku měla právě Společnost národů zabránit, znamenala její zánik, i když toto bylo formálně naplněno až v roce 1946.

---

¹⁷ Kissinger, Henry A., *Umění diplomacie*, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí

¹⁸ Shelle, Karel a kol., *Právní dějiny*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007

3.5. Dohody a jednání o mírovém uspořádání ze strany Československa

V této kapitole poněkud přeskočím až dosud chronologické řazení událostí, k němuž se později vrátím při rozboru vývoje pro tuto práci nejkličovějších aktérů Německa a Československa a zároveň se v ní budu ještě jednou věnovat vztahům mezi Československem a ostatními státy, zejména těmi, co později významně zasáhly do budoucích událostí. Považuji za důležité tyto skutečnosti uvést, protože příkladně ilustrují mezinárodní význam hlavního tématu této práce a s trochou historické nadsázky i významu slovního spojení „Mnichovská zrada“.

Společnost národů nemohla být jediným garantem mírového řešení evropského vývoje, zvláště když se už od počátku potýkala s nedůvěrou a dá se říct i koncepčními nedostatky ve své činnosti. Mezinárodní situace vyžadovala i jiná jednání, jiné dohody, jiné postupy, které by situaci v Evropě stabilizovaly. Jednou z událostí, které měly výrazný vliv na podobu pozdějších událostí kolem Československa a vůbec celé Evropy, bylo uzavření tzv. **Malé dohody**. Vycházela z koncepce T. G. Masaryka o vytvoření Středoevropské unie, kterou formuloval během války při svém pobytu v Americe.¹⁹

Jejími představiteli se staly nástupnické státy Rakousko – Uherska, tedy Československo, Rumunsko, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (Jugoslávie). Hlavním cílem byla zejména snaha eliminovat nebezpečí obnovení monarchie a potvrzení samostatnosti, snad i soběstačnosti uvedených národů. Základem pro uzavření této vícestranné dohody pak byla jednání v letech 1920 – 1921, která zakládala vojenské smlouvy mezi těmito státy o vzájemné pomoci. Neméně důležitým účelem těchto dohod bylo také vytvoření koridoru (tzv. cordon sanitaire) oddělujícího socialistický Sovětský svaz od ostatních dosud ještě demokratických států Evropy. Význam (nejen právní) Malé dohody spočíval v uzavření dvoustranných dohod, které zavazovaly signatáře ke vzájemné pomoci v případě, že by Maďarsko vyvolalo válečnou agresi proti některému z nich a také ve společném postupu (konsensu), při uzavírání dalších spolků s jinými mocnostmi. Významné se stalo pro Malou dohodu také uzavírání smluv s Francií, která jednotlivými smlouvami mezi členy Malé dohody vlastně byla postupně delegována jako její arbitr s vedoucí úlohou v tomto spolku.²⁰

Francie uzavřela svojí spojeneckou dohodu s Československem v lednu 1924 (s ostatními zeměmi Malé dohody pak v následujících letech) a kromě již uvedených hlavních cílů Malé

---

¹⁹ Čapka, František; Lunerová, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody*, Computer Press, a.s., Brno, 2011

²⁰ Shelle, Karel a kol., *Právní dějiny*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007

dohody byla také namířena proti možnému připojení Rakouska k Německu. Tímto spojením by totiž byla výrazně ohrožena pozice Francie jako relativně nejmocnějšího hráče na evropském poli. Ta se totiž z pohledu historického vývoje cítila být ze strany Německa velmi výrazně ohrožena a to vcelku právem, proto neustále usilovala o další oslabení Německa mimo jiné dělením jeho území (zejména odtržením Porýní). Tyto snahy však byly většinou neúspěšné a narážely na odpor ostatních mocností zejména USA a Velké Británie jako dalších mocných lídrů v boji o novou podobu Evropy. Právě proto se Francie obracela na menší státy na východě, které jí mohly zajistit podporu v boji o vůdčí úlohu v evropském uspořádání, o které i přes oslabení Německa neustále bojovala právě s ním. Na jednu stranu totiž pro ni bylo jednodušší přesvědčit tyto státy o potřebě vzájemné pomoci a na straně druhé jim vnutit svoji vlastní zahraniční politiku jakožto lídra evropského vývoje.²¹

Všeobecná evropská nejistota a už tak vratká rovnováha mírového systému postavenému na základě poválečných konferencí dostala vážnou trhlinu již v říjnu roku 1925 v Locarnu. Tam jednaly vlády Belgie, Velké Británie, Francie, Itálie, Německa, Polska a Československa o garancích německých hranic a udržení versailleského systému. Německo však na tomto jednání garantovalo pouze svou hranicí západní dohodami uzavřenými s Francií a Belgií. Svým východním sousedům, tedy Československu a Polsku žádné smluvní záruky neposkytlo²². Tento diplomatický neúspěch byl tentokrát bez nadsázky jedním z prvních nezpochybnitelných kroků Německa k rozpoutání druhé světové války. Možností revize své východní hranice v podstatě předurčoval jeho postoj vůči Československu, který vyvrcholil v roce 1938 v Mnichově.

Jediné, čeho dosáhli východní sousedé Německa, byly dohody o smířcím vyřizování sporů, které smluvní strany zavazovaly neřešit nové spory silou, ale u jednacího stolu na půdě Společnosti národů.²³ To však zrovna přesvědčivou zárukou nebylo nejen s ohledem na postavení Společnosti národů, ale také ve světle obdobných dohod, které byly od konce první světové války uzavírány většinou jen „na oko“, bez skutečné snahy závazkům dostát. Zmírněním neúspěchu československé diplomacie v Locarnu a zárukou zachování míru měla být uzavřená garanční smlouva mezi Československem a Francií, která navazovala na dříve uzavřené dohody, v níž se Francie zavazovala v případě napadení Československa poskytnout mu pomoc a podporu. Jak jsem již naznačil, tyto dohody byly pouze kosmetickým doplňkem toho, čeho

---

²¹ Kissinger, Henry A., *Umění diplomacie*, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí

²² Čapka, František; Lunerová, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody*, Computer Press, a.s., Brno, 2011

²³ Shelle, Karel a kol., *Právní dějiny*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007

chtěla Francie dosáhnout a z jejího brzkého postoje již bylo patrné, že se jí takové závazky stávají přítěží a jejich skutečnou motivací je pouze vlastní mocenský zájem.

Také Německo se již patrně připravovalo na svou budoucnost poněkud jinak, než prezentovalo navenek. Necelý rok po konferenci v Locarnu, tedy v dubnu 1926 uzavřelo další významnou dohodu tentokrát se Sovětským svazem, jejímž obsahem bylo vzájemné přátelství a neutrální postoj v případě sporů s ostatními mocnostmi. To Německu zaručovalo významné posílení pozice a zřejmě i vnitřní povzbuzení a naopak oslabení jeho soupeřů o evropskou moc. 8. září se dokonce stalo členem Společnosti národů, přestože uvnitř něj se již výrazně probouzely síly, které tomuto členství výrazně odporovaly. Německo počítalo s tím, že na základě svého vstupu do Společnosti národů dojde k mezinárodnímu uvolnění jeho svízelné pozice založené versailleským systémem a mimo jiné i ke zrušení nebo zmírnění opatření omezujících jeho armádu. Zajímavostí vstupu Německa bylo i to, že zástupce Československa Dr. Edvard Beneš přenechal svůj mandát v Radě Společnosti národů německému ministru zahraničních věcí.

Charakteristický byl také postoj Velké Británie. Ta stála i díky své územní izolaci přece jen poněkud stranou zásadního poválečného vývoje a uznávala svojí politiku rovnováhy²⁴ a vlastně i nevměšování, pokud šlo o zájmy ostatních evropských států. Jako účastník války ale nemohla samozřejmě zůstat stranou docela a tedy v úplné izolaci, ale zjednodušeně řečeno více než ochotně přenechávala vůdčí úlohu v evropských vztazích zejména Francii. Byla to právě Velká Británie, která si možná jako první uvědomila, že versailleský mírový systém inklinuje k pravému opaku toho, co měl zabezpečovat, tedy klidné evropské prostředí a mír. Příčinu viděla právě v omezování Německa, a proto se nebránila ústupkům vůči této zemi a zmírnění jejího poválečného údělu, které postupně vedlo až k zahájení poměrně zásadních jednání s již fašistickým Německem, ve kterých se Velká Británie zrovna nezasazovala o záchranu Československa, jehož zájmy prakticky přehlížela nebo se k nim dokonce stavěla negativně.²⁵

Na závěr této kapitoly bych ještě zmínil pakt uzavřený mezi evropskými státy v srpnu 1928, který vycházel z podkladů vypracovaných USA a Francií. Jednalo se o tzv. pakt Briand-Kelloggův. Účastníci této dohody (Francie, Velká Británie, Německo, Itálie, Polsko, Belgie, Československo, Japonsko) se zavazovali k mírovému řešení sporů. Útočná válka byla postavena mimo zákon a všichni, kteří tento pakt podepsali, jí jako prostředek své politiky

---

²⁴ Kissinger, Henry A., Umění diplomacie, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí

²⁵ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

odmítali. K této dohodě se přidal i Sovětský svaz. Její význam však ani tak nepřesáhl význam obdobných paktů. Jeho nedostatkem bylo zejména to, že účastníky v podstatě k ničemu nezávazoval jinak než formálně, nikoliv fakticky. Neexistoval žádný způsob vynucení obsahu paktu.

Význam podobných smluv i vztahů mezi národy postupně výrazně oslaboval. Naopak posiloval vliv fašistických států, které začaly svou politiku prosazovat na úkor ostatních a zvyšovaly svůj vliv (nejen politický, ale i hospodářský) i v jiných zemích.

4. VÝVOJ V NĚMECKU

Obsahem této kapitoly má být stručné seznámení s vývojem v Německu, kde nemohu opomenout zejména to, co formovalo jeho politiku plynule směřující k jednomu ze svých vrcholů, jímž bylo uzavření Mnichovské dohody. Jejím cílem není pojmout celou evoluci země poražené v první světové válce ve světovou velmoc zcela zásadního významu pro světové dějiny, ale spíše její obecná charakteristika a také charakteristika vztahů k Československu jako jednomu z nejdůležitějších cílů expanze probouzejícího se národa.

O tom, jak obrovskou zátěž muselo Německo po první světové válce nést za své „historické chyby“ se není třeba dlouze rozepisovat. Připomeňme si, že Versailleská mírová smlouva zavazovala Německo ke splácení válečných reparací a označovala ho jako odpovědné za první světovou válku. Připravila ho také o poměrně rozsáhlá území, včetně jeho kolonií. Dále omezila jeho armádu. Oslabená ekonomika nutila stát k dalšímu zadlužování, rostoucí inflaci a samozřejmě i chudobě především středních a nižších vrstev. Je tedy pochopitelné, že se poválečná situace této země nesla v duchu všeobecného odporu proti diktovaným podmínkám.²⁶ Bylo jen otázkou času, než se najde někdo, kdo se této země ujme a vyvede ji z poválečné krize. V jistém slova smyslu to ve zdecimované zemi ani nebylo těžké. Jedním z dalších důvodů bylo samozřejmě i to, že vlastně jen Němcům, přesněji řečeno příslušníkům německého národa žijícím mimo garantované statní hranice (včetně Československa) bylo upřeno právo na sebeurčení. Vždyť v roce 1919 mimo území Německa žilo více než 9,5 miliónů Němců.²⁷

Nízká životní úroveň zejména nižších a středních vrstev vytvářela dobré podloží pro nálady takřka revoluční, ve smyslu odvážných pokusů o zlepšení podmínek. Mezi lidmi se stále více

²⁶ Shelle, Karel a kol., Právní dějiny, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007

²⁷ Duffack, J.J., Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

dostávalo hlasu radikálním hnutím a to jak pravicovým tak levicovým. Německo však i ve svých těžkých chvílích prokazovalo významnou „historickou odolnost“. Již v roce 1919 se podařilo národnímu shromáždění společně s výbory jednotlivých států navrhnout a schválit tzv. Výmarskou ústavu (v platnost vstoupila 11. srpna 1919), ta se mimo jiné zabývala také obnovou země, kterou uzákonila jako spolkovou republiku, jež je v literatuře označovaná jako „Výmarská republika“. Z Německa se tak stal stát proklamovaný jako federace. Ústava rovněž vytvořila systém nejvyšších výkonných a zákonodárných orgánů.²⁸ O tom, s čím se musela ve svých počátcích nová republika vypořádat, jsem se zmínil již v předchozích kapitolách o poválečném evropském uspořádání. Kvůli následkům války se nedalo očekávat, že bude mít lehký život, v prvních čtyřech letech se potýkala nejen s ostrou zahraniční kritikou, ale i s vyostřenými domácími spory, které dokonce vedly k mnoha politickým vraždám, stávkám a demonstracím. Přesto se tato podoba Německa udržela až do přelomu let 1932 – 33, kdy se datuje konec Výmarské republiky a nástup nové historické epochy tohoto státu.²⁹

Jedním z pokusů o převrat se stal 8. – 9. listopadu 1923 tzv. „Pochod na Berlín“ (po vzoru Mussoliniho fašistického Pochodu na Řím v Itálii) v literatuře nazývaný také „Pivní puč“ (podle místa, kde se v den zahájení tohoto převratu měla sejít německá elita pod vedením bavorského ministerského předsedy Gustava von Kahra)³⁰ nebo „Hilterův puč“³¹. Jeho strůjcem byl Adolf Hitler, vůdce pravicové Národně socialistické dělnické strany (NSDAP). V tomto případě se jednalo o neúspěšný pokus změnit vnitřní uspořádání země, uvádím jej zde však proto, abych dokumentoval připravenost pozdějšího vůdce Adolfa Hitlera použít při prosazování svých zájmů jakýchkoliv prostředků včetně síly, která se nezastaví prakticky před ničím. Navíc se tento puč stal v jistém slova smyslu odrazovým můstkem pro temně oslnivou kariéru pozdějšího vůdce, protože se díky následnému soudnímu procesu stal všeobecně známým. Byl sice odsouzen na 5 let vězení, ale z káznice vyšel již po 9 měsících, během nichž napsal první díl svého zásadního díla *Mein Kampf*, v němž mimo jiné formuloval své myšlenky a svůj program na ovládnutí Německa, Evropy i celého světa. Podstatnou část věnoval osprave-

---

²⁸ Shelle, Karel a kol., Právní dějiny, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007

²⁹ Fulbrook, Mary, Dějiny moderního Německa – od roku 1918 po současnost, Grada Publishing, a.s., Praha, 2010

³⁰ Fulbrook, Mary, Dějiny moderního Německa – od roku 1918 po současnost, Grada Publishing, a.s., Praha, 2010

³¹ Kershaw, Ian, Hitler 1889 – 1936: Hybris, Argo, Praha, 2004

dlnění či snad vysvětlení své cílené protižidovské propagandy, nachází se v ní však i zmínka o tom, že na stejnou úroveň své nenávisti řadí také Čechy.³²

V letech následujících se Německu konečně podařilo situaci ve své zemi stabilizovat. Vydatně k tomu přispěla zejména osobnost nového ministra zahraničí a později spolkového kancléře Gustava Steresemanna, který svou zahraniční politiku postavil na nespokojenosti dvou předních evropských mocností Velké Británie a Francie a jejich představě o evropském uspořádání, které tak docela neladilo s Versailleskými mírovými smlouvami.³³ Jeho obratné pochopení národní i mezinárodní situace vedlo nejen k tomu, že se Francie postupně stáhla z klíčového území Porúří, ale došlo i na revizi válečných reparací a tím životodárnému nádechu země, která začala znovu nabývat na síle, aby krátce na to zásadním, a v té době ještě přece jen neočekávaným, způsobem zasáhla do běhu dějin. Považuji za podnětné toto uvést, protože tím chci v jistém slova smyslu doložit to, na čem později Německo postavilo svou politiku, která vedla k podepsání dohody v Mnichově.

Potřebou upravit povinnost německých reparací se pokusil řešit tzv. Dawesův plán schválený reparační komisí v Londýně z 16. 8. 1924, upravující německé reparační platby a schvalující vysoký úvěr pro Německo, který měl ozdravit zemskou ekonomiku a přispět ke zlepšení platební schopnosti. Tím byly sice zajištěny německé splátky, zároveň se tím však zvýšila zadluženost a závislost Německa na hospodářské situaci v zahraničí.

Na konci stejného roku pak byl propuštěn z vězení Adolf Hitler a vzápětí zahájil své vítězné tažení, jehož cílem bylo získání rozhodující pozice nejen v Německu. Již v následujícím roce se zformovala jeho NSDAP na celoněmecké úrovni a začala si postupně vytvářet mocensky silné postavení tak trochu dle vzoru svého italského spojence Benita Mussoliniho, který se stal fašistickým diktátorem v Itálii³⁴. Tomu, aby se stal Hitler vůdcem, však přece jen ještě trochu času zbývalo.

Na Dawesův plán pak navazoval v roce 1929 tzv. Youngův plán, uzavřený v Paříži, který měl opět zmírnit válečné reparace a stanovil pro Německo jejich splácení až do roku 1988. Ten mimo jiné vedl k dalšímu uvolnění poměrů na Německém území, když bylo na jeho základě spojenci vyklizeno Porýní. I tento plán však vedl k vážným vnitřním neshodám, které vyvrcholily referendem, v němž německý lid hlasoval proti svému dlouhodobému zotročová-

---

³² Steinertová, Marlis, Hitler, KMa s.r.o., 2007

³³ Kissinger, Henry A., Umění diplomacie, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí

³⁴ Harrenberg, Bodo a kolektiv, Kronika lidstva, Fortuna Print, spol. s.r.o., Bratislava, 1992

ní. Referendum bylo sice neúspěšné, ale přesto se svým způsobem stalo úspěchem německých nacistů, kterým zajistilo tolik potřebný ohlas širší německé veřejnosti.³⁵ Hitler se právě díky tomuto politickému pokusu o zvrát stal významnou osobností, která vstoupila do významných a vlivných kruhů a otevřela si prostor k novým prostředkům a to jak finančním, tak mocenským. Na jeho nástupu k moci v podstatě neomezené se v tom samém čase podílela ještě jedna významná událost a sice úmrtí Gustava Steresmanna, který možná jako jediný ještě mohl následujícímu vývoji předejít a zastavit jej. Po jeho smrti už Hitlerovi v cestě na pomyslný „německý trůn“, nestál vlastně nikdo, kdo by mu byl opravdovým soupeřem a stalo se jen otázkou času, kdy se stane vůdcem Německa³⁶.

Již tři dny po Steresmannově smrti 25. října 1930 zkrachovala burza v New Yorku. Touto událostí propukla celosvětová Velká hospodářská krize. I na ní se vlastně poměrně výrazně podílelo Německo, které bylo nejvýznamnějším dlužníkem USA. Důsledkem krize nemohlo být nic jiného než velmi tíživá ekonomická situace střední třídy, u nižších vrstev vedoucí ke snížení kvality životních podmínek v některých oblastech až na úroveň bídy. Taková situace byla samozřejmě živnou půdou k posilování radikálních myšlenek a stala se skvělou příležitostí pro prosazení politických směrů (zjednodušeně řečeno) charakterizovaných politikou NSDAP a jejího vůdce Adolfa Hitlera. Ten ve svých projevech posiloval národní hrdost, motivoval davy k převzetí moci a sliboval vyvézt Německo z krize, povýšit je na suverénní světovou velmoc. Velmi účinným způsobem a s použitím svého nezpochybnitelného rétorického talentu, prostřednictvím kterého dokázal nejen strhnout, ale doslova zfanatizovat davy, působil na základní duševní potřeby obyčejných lidí, kterými byla víra v obrat k lepšímu a znovuzískání ztracené sebeúcty, jakož i nedůvěra v legitimní postup tehdejší politické reprezentace.³⁷

Snahy národních socialistů (NSDAP) byly korunovány nebyvalým úspěchem již v říšských volbách v září 1930, kdy tato strana dosáhla velkého úspěchu. Stala se druhou nejsilnější stranou v německém parlamentu (Říšském sněmu) s 18,3% procenty hlasů. Ve své volební kampani tato strana odmítala parlamentní republiku. Jejími voliči byli převážně nespokojené střední vrstvy.³⁸

---

³⁵ Fulbrook, Mary, Dějiny moderního Německa – od roku 1918 po současnost, Grada Publishing, a.s., Praha, 2010

³⁶ Kershaw, Ian, Hitler 1889 – 1936: Hybris, Argo, Praha, 2004

³⁷ Kershaw, Ian, Hitler 1889 – 1936: Hybris, Argo, Praha, 2004

³⁸ Fulbrook, Mary, Dějiny moderního Německa – od roku 1918 po současnost, Grada Publishing, a.s., Praha, 2010

Hitlerovo vítězné tažení Německem pokračovalo. Při prezidentských volbách v roce 1932 skončil Hitler sice na druhém místě za staříčkým úřadujícím prezidentem Hindenburgem, ale přesto se stal poprvé (téměř) nejvýše postaveným mužem Německa. Pod tlakem událostí se totiž Hitler dočkal od prezidenta Hindenburga jmenování říšským kancléřem. Stalo se tak dne 30. ledna 1933. Tím se vlastně Hitler stal jen mírně omezeným vládcem země a začal uskutečňovat své politické cíle. K dosažení neomezené moci chybělo jen několik kroků po cestě laděné silou. O tom, jakými prostředky bude své zájmy prosazovat, přesvědčil svět již 27. února 1933, kdy budovu říšského sněmu zničil požár. Ten sice založil jednotlivec (Marinus van der Lube pocházející z nizozemské dělnické rodiny), který tak chtěl vyprovokovat reakci dělnictva na události v zemi, Hitler z něj však s přihlédnutím k původu žháře a jeho dávno minulému členství v mládežnické komunistické straně obvinil právě komunisty.³⁹ Této události tedy obratně využil k prosazení svých cílů a faktické likvidaci nenáviděného soupeře. I v důsledku toho byl prezident Hindenburg již následujícího dne nucen vyhlásit dekret, kterým omezil ústavní svobody a tím umožnil v podstatě neomezené prosazování nacistických cílů a v podstatě zlegalizoval cílené zničení komunistů a sociálních demokratů silou, která se nevyhýbala ničemu. Tyto násilné celoněmecké akce přitom byly propagandisticky využity k dalšímu posilování nacistické moci a obratné manipulaci s celým národem.⁴⁰

„Rychlost přeměny, jež se přehnala Německem po Hitlerově převzetí moci 30. ledna 1933 a jejím klíčovém upevnění a rozšíření počátkem srpna 1934 po smrti prezidenta Hindenburga a vzápětí po zásadní krizi za „Röhmovy aféry“, brala dech současníkům a udivuje i ve zpětném pohledu. Na svědomí jí má spojení pseudolegálních opatření, teroru a manipulace – a ovšem také příčinlivé kolaborace. Občanské svobody, chráněné výmarskou ústavou, byly zrušeny za jediný měsíc. Již za dva měsíce, kdy byli nejaktivnější političtí odpůrci buď uvězněni, nebo uprchli ze země, se Říšský sněm vzdal svých pravomocí a předal Hitlerovi řízení legislativního procesu. Za pouhé čtyři měsíce byly rozpuštěny někdejší mocné odbory. Za necelý půlrok byly všechny opoziční strany zrušeny či se samy dobrovolně rozpustily, takže jedinou existující stranou se stala NSDAP...“⁴¹

Z pohledu zahraniční politiky se však Hitler aspoň zpočátku nemohl chovat tak, jako na domácí půdě. Přesto už se v jeho projevech a vyjádřeních objevovaly náznaky toho, že úplné ovládnutí Německa je jen dílčím cílem na cestě k ovládnutí Evropy a celého světa, jak to for-

³⁹ Kershaw, Ian, Hitler 1889 – 1936: Hybris, Argo, Praha, 2004

⁴⁰ Goebbels, Joseph, Deníky 1930 – 1934 svazek 2., Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2009

⁴¹ Kershaw, Ian, Hitler 1889 – 1936: Hybris, Argo, Praha, 2004, ISBN 80-7203-581-9, kapitola: XI. Zrození diktátora, str. 402

muloval již ve svém Mein Kampf. Ve vnitřním vývoji Německa je pak možné vidět obdobu toho, co hodlal předvést později na evropském poli a ve své vizi dlouhodobějšího plánu i v celosvětovém měřítku. Postupné kroky plné manipulace s všeobecným vědomím, nejdříve národním a později i mezinárodním, jehož jediným cílem bylo mocenské upevnění vlastní pozice a to za použití prakticky jakýchkoliv prostředků se stalo realitou. Jako se v počátcích Hitlerovy vlády nad Německem stali obětí všichni jeho političtí odpůrci, tak se mělo stát i s těmi, které nenáviděl ve zbytku světa. O tom, že jedním z nejbližších cílů se mělo stát také Československo, jsem se již zmínil a není třeba to příliš zdůrazňovat. Po Hitlerově úplném převzetí moci se tato hrozba stala zcela legitimní a nedala se přehlédnout ani na poli mezinárodním. Nastala doba, kdy se měl potvrdit zejména význam poválečných smluv a dohod o vzájemné pomoci v případě ohrožení. Nestabilní politická situace a sílící tendence spojenců stát na straně silnějšího partnera, nedávaly Československu, do budoucna před tak silným soupeřem jako bylo hitlerovské Německo, mnoho šancí.

Jedním z prvních cílů na mezinárodním poli bylo samozřejmě potvrzení pozice Německa jako světové velmoci, která je schopna spoléhat se zejména sama na sebe a vstoupit v partnerství pouze s tím, kdo toto postavení podpoří. Hitler tedy začal usilovat především o zrušení Versailleských smluv a posílení mocenského vlivu Německa, jakožto nejlidnatějšího národa Evropy, což se nemohlo obejít bez horečného zbrojení a znovuzavedení všeobecné branné povinnosti.

Kvůli tomu, aby mohlo Německo pokračovat ve zbrojení a přitom nevzbudilo nežádoucí pozornost, potřebovalo vystoupit ze Společnosti národů. Vhodnou a předem dobře vymyšlenou záminkou se stalo Hitlerovo prohlášení o neúspěchu odzbrojovací konference, která zasedala v Ženevě. O tom, že to je jasné varování světa před hrozbou nové války, se vyjadřoval dokonce i tehdejší německý zástupce na odzbrojovací konferenci velvyslanec Nadolny, který tento krok považoval za osudový a tragický, dokonce předznamenávající další porážku Německa.⁴² Právě na základě tohoto deklarovaného neúspěchu konference Německo společnost opustilo, přičemž nevzbudilo výrazné mezinárodní podezření o své válkychtivosti. Opuštění Společnosti národů přineslo Hitlerovi mnoho výhod a zpočátku v důsledku přehlížení těchto projevů fašistického Německa ostatními národy neznamenovalo prakticky žádné nevýhody. Snad jen jistou politickou izolovanost, která se však navenek proti Německu neobracela a Hitlerovi vyhovovala. Tak úplně bez pozornosti se tento německý krok však přece jen neobe-

---

⁴² Dr. Edvard Beneš, Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství, Naše vojsko, Praha, 2004

šel. Na evropském poli zneklidněla zejména Francie, která již tradičně soupeřila o postavení evropské velmoci číslo jedna právě s Německem a krátce na to se zasadila o přijetí potenciálního mocného spojence proti němu na mezinárodním poli do Společnosti národů, jímž bylo SSSR⁴³.

Vnější prezentované mírumilovné postoje a úmysly Německa byly samozřejmě pouze iluzí a obratnou manipulací ze strany Hitlera, který tak učinil další krok za naplněním svých cílů, jimiž bylo rozšíření životního prostoru německého národa bez ohledu na zájmy kohokoliv jiného. S touto vizí přistupoval Hitler také ke svému blízkému sousedovi Československu. Přestože se mezi těmito dvěma státy uzavřelo po skončení první světové války několik hospodářských i politických dohod, z pohledu německého vůdce vlastně nic neznamenal. Již krátce před svým definitivním vstupem na nejvyšší posty se v blízkých kruzích Hitler netajil svým plánem postupného ovládnutí českých zemí a jejich úplného „poněmčení“. Již v roce 1935 se cítilo Německo dost silné na to, aby na svého slabšího souseda zaútočilo. Pro tento vpád pak byl dokonce vypracován poměrně podrobný plán. Ještě v roce 1936 se však Německo tvářilo jako přítel Československa a prostřednictvím svých zástupců navrhlo uzavřít dohodu o neútočení, o níž však československá strana neprojevila valný zájem. Těžko říct, proč tomu tak bylo, snad se prezident Beneš a ostatní vládní představitelé necítili být natolik ohroženi a spoléhali na dohody uzavřené v minulosti. Jejich závaznost se však začala brzy otrásat v základech. Pozdější snahy uzavřít podobnou dohodu tentokrát iniciované naší stranou se s velkým pochopením německé strany neseťkaly. A co hůře, možná dokonce přispěly k cíleným snahám o naplnění jednoho z prvních zásadních cílů, kterým bylo zničení Československa. Jeho prostor se měl pro Německo stát vhodnou základnou pro pozdější průlom do zbytku světa. Hitler se tímto svým záměrem příliš netajil a stal se pro něj v určité době stěžejním.⁴⁴ Přípravy na pohlcení Československa začaly nabývat konkrétní podoby již v roce 1937. Na jedné z vojenských porad své snahy německý vůdce mimo jiné prohlásil:

„Prvním cílem pro zlepšení našeho vojensko-politického postavení musí být v případě válečné zápletky porazit současně Československo a Rakousko, aby se odstranila hrozba z boku v případném postupu na západ. V případě konfliktu s Francií nelze předpokládat, že by Československo vyhlásilo válku ve stejný den jako Francie. (...) Bude – li poraženo Československo a

---

⁴³ Harrenberg, Bodo a kolektiv, Kronika lidstva, Fortuna Print, spol. s.r.o., Bratislava, 1992

⁴⁴ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

dosáženo společné německo-maďarské hranice, pak můžeme při německo-francouzském konfliktu více spoléhat na neutrální postoj Polska...“⁴⁵

Nebylo pochyb o tom, že se Hitler hodlá zmocnit Československa silou. Ospravedlněním takového vpádu měla být samozřejmě situace sudetských Němců. Zdůrazněním této národnostní otázky pak chtěl Hitler dosáhnout mezinárodního pochopení a ospravedlnění válečného aktu, definovaného v přepadovém plánu pod označením: „Fall Grün“.⁴⁶ Nakonec však k tomu nedošlo. Zjednodušeně lze říct, že si Hitler uvědomil, jak riskantní by pro něj tento plán mohl být. V březnu 1938 došlo k tzv. anšlusu Rakouska. Německá armáda vstoupila na jeho území a během krátké doby se podařilo tuto zemi ovládnout i na politické úrovni. Metody byly stále stejné a snaha o jakýkoliv odpor byla pod hrozbami a za použití násilných prostředků potlačena hned v zárodku. Navenek však byly prezentovány tyto kroky jako právo na sebeurčení národa a tedy jeden ze státoporných principů poválečného (a vlastně už meziválečného) světa. Tyto skutečnosti obalované lživými tvrzeními o mírových řešeních národních i mezinárodních zájmů se ale před ostatním světem nedaly skrýt dokonale a ten si díky nim nutně musel uvědomit, že stojí na prahu další války.

Hned po ovládnutí Rakouska se Německo ve svých expanzivních snahách obrátilo na Československo. Stalo se jeho dalším postupným a pro následující období vlastně hlavním cílem. Hitler neopomíjel na důležitost ovládnutí svého východního a z pohledu z rakouského území už i severního souseda upozorňovat v mnoha svých projevech. Jakékoliv projevy Československa a jeho zahraniční politiky pak neváhá označit za provokace a využít k tomu, aby dokázal, že válekyčtivým národem není Německo, ale právě Československo, které si mimo jiné i z pohledu historického činí nárok na celou polovinu německého území. Jednalo se samozřejmě o překrucování faktů a historických skutečností.⁴⁷ Svět, již v té době notně zstrašený probuzenou německou silou na tuto manipulaci slyšel a jeho (ze současného pohledu poněkud naivní) víra v zachování míru díky ústupkům a tichému přehlížení tak byla odsouzena k brzkému vystřízlivění.

Pro konečné řešení české otázky byl významným faktorem zejména postup sudetských Němců, kteří dostatečně připravili podmínky zásadního vstupu svého domovského národa na české území.

---

⁴⁵ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011, ISBN 978-80-251-3376-7, kapitola: Sousedé, str. 23

⁴⁶ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

⁴⁷ Goebbels, Joseph, Deníky 1935 – 1939 svazek 3., Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2009

5. VÝVOJ V ČESKOSLOVENSKU A JEHO ZAHRANIČNÍ POLITICE

Po první světové válce skončilo období dlouhé historie pod cizí nadvládou a Češi i Slováci se konečně dočkali společného samostatného státu, který musel prokázat svojí životaschopnost. Jedním z hlavních cílů bylo samozřejmě jeho zabezpečení proti dalším možným útokům na jeho samostatnost a svobodu. O tom, jak přistupoval k vytvoření územního celku a jeho ochraně v rámci své zahraniční politiky jsem vlastně už pojednal v kapitole: 2.5. *Dohody a jednání o mírovém uspořádání ze strany Československa*. Přesto ještě zůstalo několik momentů, které se staly částí předehry k opětovné ztrátě samostatnosti a svobody a proto je třeba je zde uvést. Zcela zásadním byl pro pozdější vývoj vztah k německé menšině a proto mu věnuji jednu z následujících podkapitol.

5.1. Právní vývoj a státní příslušnost v Československu

29. února 1920 přijalo národní shromáždění ČSR první ústavu, která tak nahradila prozatímní ústavu z roku 1918. Samozřejmě se stala zákonem nejvyšší právní síly, od které se následně odvozovaly i další důležité právní normy, ať už přijaté společně s touto ústavou nebo později. Československo se jejím prostřednictvím prohlašovalo za stát postavený na historických základech, ale zároveň v duchu novodobých – moderních principů zejména práva na sebeurčení, rovněž za stát demokratický, který bude usilovat o všeobecnou vzdělanost, pokrokový vývoj a mírumilovné řešení všech sporů. Obsahem hlavy páté pak byla občanská práva, která mimo jiné stanovila rovnost všech bez ohledu na státní příslušnost, rasu nebo náboženství. Jedním ze současně přijatých zákonů byl také „Jazykový zákon (č. 122/1920 Sb. z. a .n)“, který stanovoval právo národnostních menšin na svůj rodný jazyk jako jazyk úřední, v případě, že v daném okrese žilo aspoň 20% procent národnostní menšiny používající tento jazyk.⁴⁸ Poměrně značný vliv na historické události, o nichž pojednává tato práce, mělo také v rámci zmíněné ústavy stanovení státního občanství. Touto nepochybně složitou otázkou se nezabývala jen ústava, ale i celá řada dalších zákonů. Stručně řečeno do vydání klíčové první ústavy bylo státní občanství určováno podle domovské příslušnosti, po jejím přijetí pak bylo jako jediné a společné všem obyvatelům Československa přiznáno pouze občanství československé. V případech, kdy i toto určení státní příslušnosti bylo sporné, uzavřelo Českosloven-

---

⁴⁸ Malý, Karel a kolektiv autorů, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. Přepracované vydání, Linde Praha a.s., Praha, 2005

sko smlouvy se svými sousedy, kde byla tato problematika upravena. Typickým příkladem byla smlouva s Německem, ve které se jako podmínka státní příslušnosti stanovil mateřský jazyk, případně původ a hlavně národnost a jazyk, kterým hovořil otec. Státní příslušnost se neměnila ani těm, jejichž německé občanství trvalo před i po nabytí platnosti versailleské smlouvy, případně bydleli v době jejího uzavření na území Německa.⁴⁹

Ústava vycházela z amerického vzoru, ale čerpala i z jiných zdrojů. Největší diskuze při její tvorbě vyvolávalo zejména již zmíněné právo jazykové a s ní úzce související sestavení správních orgánů, které zejména v koncepci tehdejšího Československého prezidenta Masaryka počítalo s dvojjazyčným uspořádáním, tedy na jedné straně orgány československými a na druhé straně německými, díky níž by pak početná německá národnostní menšina dostala možnost spravovat si své události z velké části samostatně. Tomáš Garrigue Masaryk však svou koncepcí (ta počítala také s jedním až dvěma německými ministry ve vládě) nedokázal plně prosadit, výsledek byl kompromisem mezi jeho variantou a těmi ostatními. Přesto i výsledná podoba ústavy stranila německé menšině mnohem více, než jak tomu bylo v ostatních zemích. Zbývá dodat, že německá menšina se zpočátku potýkala s vlastním odstupem a snažila se poněkud zatrpkle udržovat odstup od možností podílet se na vládě, jenž jí československá strana nabízela.⁵⁰

K výrazné změně pak došlo po přijetí Mnichovské dohody, kdy se státní občanství upravilo další smlouvou. V rámci vnitřního vývoje byly pro pozdější klíčovou historickou událost samozřejmě nejvýznamnější vztahy se sudetoněmeckou menšinou, obývající zejména pohraniční oblasti Československa.

5.2. Historie sudetoněmeckých vztahů k Československu

O prvních krocích německé menšiny na našem území po skončení první světové války, jsem se zmínil již v kapitole: *2.2. Nové uspořádání Evropy po první světové válce a stanovení hranic Československa*. Československá ústava přijatá v roce 1920 vlastně vůbec nepočítala s nějakou německou reakcí. Významnou národnostní menšinu Národní shromáždění jejím přijetím prakticky odsoudilo k tichému souhlasu s jejím zněním. Samozřejmě se nejednalo o nějakou procesní chybu, ale spíše o záměr připravit zákony včetně ústavy a státní uspořádání

---

⁴⁹ Malý, Karel a kolektiv autorů, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. Přepřacované vydání, Linde Praha a.s., Praha, 2005

⁵⁰ Kural, Václav, *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*, Univerzita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum, Praha, 2002

tak, aby do nich po ustavení parlamentu za účasti německé menšiny mohli tito co nejméně zasahovat.⁵¹ Přehlížení Němců na našem území ospravedlňovali zejména v očích veřejnosti tehdejší představitelé vytvořením samostatného a hlavně **jednotného** státu a pak také odkazem na minulost, kdy se podobným způsobem chovali v době Rakousko-Uherska Němci k nám.⁵² O tomto postupu se krátce po prvních demokratických volbách vyjádřil jeden z německých poslanců Dr. Lodgman takto:

„My zástupci německého národa v českém státě, konstatujeme, že podmínky a zásady, jimiž se řídily spojené mocnosti při sestavování mírové smlouvy, byly chybné, že tento stát vznikl na úkor historické pravdy a že rozhodující velmoci byly klamány o pravém stavu věcí... Nikdy neustaneme domáhat se sebeurčení našeho národa... nynější stav prohlašujeme za nás nehodný a se zásadami moderního vývoje neslučitelný...“⁵³

Přestože tento citát dobře dokumentuje dlouhodobý pocit německé menšiny v Československu a jeho pokusy o zásadní změnu, nebyl počátkem násilného nebo snad vnuceného řešení sporů, ale naopak snahou dosáhnout společného konsensu smírnou cestou vzájemné spolupráce a tolerance. Už samotné úsilí o vyřešení vzájemných vztahů mírovou cestou se dalo považovat za úspěch, protože na začátku formování Československa to byla československá strana, která pro umlčení sudetoněmecké menšiny použila sílu. (Při nepokojích v Sudetech v březnu 1919 zemřelo více než 150 Němců, kteří se postavili proti vojsku a armádě.⁵⁴)

Teprve později s nástupem Adolfa Hitlera k moci získala výše uvedená slova německého poslance docela jiný význam.

Jako byla de facto na určité historické manipulaci ze strany představitelů Československa (zejména Edvarda Beneše) postavena jednání na poválečných mírových konferencích, tak se stalo později na opačné straně pod vedením Hitlera při jednáních o osudu Československa. Zamysleme – li se nad tím, byly vzájemné vztahy postaveny na opakování paralelních kroků, které však v daném historickém okamžiku řídil ten, kdo byl zrovna v mocensky silnějším postavení. A rozhodně je ani z jednoho pohledu nelze v konečném důsledku označit jako transparentní, uvážlivé a vstřícné vůči opačné straně. Historie československo – německých

---

⁵¹ Peroutka, Ferdinand; Budování státu I – II (1918-1919), Academia – nakladatelství Akademie věd České republiky, Praha, 2003, vydání 4.

⁵² Duffack, J.J., Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

⁵³ Duffack, J.J., Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010, str. 89

⁵⁴ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

vztahů tak získává rozměr dlouhodobého konfliktu mezi národními politickými zájmy nereflektujícími obecné mírové principy, o něž po první světové válce usiloval celý svět. Z dalšího historického vývoje se přece jen nabízí (snad jen mírně tendenční) myšlenka, že ač se obě strany dopustily podobných chyb vůči druhé, v historickém kontextu a pohledem vzdáleným desítky budoucích let to bylo Německo formované svým fanatickým vůdcem, kdo v ostrém nepoměru k minulým opatřením druhé strany devalvoval slovní spojení mírové řešení postavené na právních - případně mezinárodně právních - základech.

5.3. Komplikující se mezinárodní situace Evropy i Československa

Výrazný vliv na podobu vzájemných vztahů Německa a Československa měla také světová hospodářská krize, která se na našem území projevila se stejnou silou jako i jinde. Zatímco Československo se ekonomicky propadalo, vzrůstala nezaměstnanost a klesala životní úroveň, v Německu to v té době bylo naopak, protože si krizí prošlo již o něco dříve a bylo na dobré cestě se s ní vyrovnat, byť za vysokou cenu, kterou bylo faktické zničení demokratického zřízení.⁵⁵

Československé pohraniční oblasti osídlené německou menšinou patřily k nejchudším. Není tedy ničím nepochopitelným, když Němci odcházeli z našeho území za prací do Německa, kde měli nesrovnatelně lepší pracovní podmínky. A to byl samozřejmě jeden z důvodů, proč začal znovu sílit na jedné straně jejich odpor proti Československu a na straně druhé snaha územní uspořádání změnit a stát se součástí Německa. Jak jsem již popsal výše, vývoj vnitřních vztahů dvou národů v jednom společném státě byl však pouze rozbuškou. Neústupná snaha Německa o pohlcení svého východního souseda jich dokázala pro své záměry dobře využívat a postupně posilovat svůj vliv až k onomu skutečnému konečnému řešení, o kterém pojednám dále. Bez nadsázky tedy lze říct, že právě Světová hospodářská krize byla definitivním spouštěcím mechanismem následujících událostí vedoucích k ukončení mírumilovných snah o vyřešení československo – německých vztahů. Právě v této složité době začalo Německo velmi pečlivě připravovat konečnou destrukci Československa.

V jistém smyslu klíčovým bylo pro Československo spojení s Francií. A na významu získávala (přesněji řečeno mělo získat) také naše jednání se SSSR, jakožto výrazně silícím

---

⁵⁵ Kural, Václav, Češi, Němci a mnichovská křižovatka, Univerzita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum, Praha, 2002

hráčem na poli evropské bezpečnosti. Krátce poté, co bylo SSSR přijato do Společenství národů, byla ještě společně s Francií a Československem zahájena jednání o vzájemné pomoci a tedy posílení kolektivní bezpečnosti, která vyvrcholila uzavřením smluv, jež toto zajišťovaly. Se souhlasem Francie uzavřelo Československo 16. května 1935 v Praze spojeneckou smlouvu se Sovětským svazem.

Pokus o jakousi demonstraci síly díky spojení s Francií a SSSR měl Německu jasně naznačit, že se bude naše země s přispěním spojenců schopná ubránit. Jak jsem již v této práci několikrát uvedl, byly podobné psychologické výhody postavené na mezinárodních smlouvách pouze politickou hrou na mezinárodním poli a postupem času se ukázaly jako nevýznamné. Svět a naši spojenci se Německa až příliš báli, aby ohrozili vlastní zájmy a bezpečnost a raději obětovali uzavřené dohody. Ač bylo Československo zemí demokratickou, s dobře vyzbrojenou a vycvičenou armádou, jen na své vlastní síly v případě válečného konfliktu spoléhat nemohlo. Dohody s ostatními tedy byly v podstatě jedinou možností, jak zabezpečit vlastní území a vůbec svou existenci. V případě uzavřených paktů o vzájemné pomoci se dalo jen těžko předpokládat, že by měly pro spojence pouze význam symbolický a nepředstavovaly pro ně skutečný závazek. Vždyť i z pohledu umístění ČSR bylo jasné, že právě tato země je strategicky významná pro možný útok Německa na SSSR, které pro něj bylo lákavým cílem a zároveň zásadní překážkou pro konečný cíl ovládnutí Evropy a později i světa, jak jej formuloval Hitler. I proto Československo vnímalo hrozbu ze strany Německa ze všech spojenců nejcitelněji, vědělo, že je nejbližším cílem a proto bylo jeho snahou uzavřít také dohodu s dalším ze svých sousedů, tedy Polskem. Nejen že bylo Polsko možnou přístupovou cestou k většímu ohrožení ČSR, ale navíc bylo také jednou z možností, jak se na naše území mohla dopravit armáda mocného spojence SSSR, které se zavázalo k pomoci v případě napadení Německem. Polsko však tyto důvody Československa nezajímaly, ve své zahraniční politice naší zemi rozhodně nestranila a tak tyto opakované pokusy o uzavření dohody nebyly úspěšné. Polská strana (z velké části na vládní úrovni polofašistická) na ně v podstatě nereagovala. Naopak uzavřela v roce 1934 s nacistickým Německem společný pakt, kterým došlo k potenciálně neomezené možnosti Německa zaútočit na Československo i z území Polska.⁵⁶ Toto spojení našich dvou sousedů mělo ještě jeden závažný politický aspekt, který nelze opominout. Ač mezi Polskem a Československem nepanovaly zrovna vstřícné vztahy (kvůli územním sporům a také pocitu ohrožení, kdy Polsko jako svého nepřítele vnímalo především SSSR a možného spojence proti němu právě Německo, zatímco v Československu to bylo

---

⁵⁶ Dr. Edvard Beneš, Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství, Naše vojsko, Praha, 2004

přesně naopak⁵⁷), přece jen je i něco spojovalo a to obdobný přístup k Francii, s kterou měly obě země uzavřené zmíněné mírové dohody. Uzavřením spojení Německa a Polska tedy zákonitě dostaly smrtelnou ránu právě dohody obou stran s Francií, které se postupně začaly hroutit, byť to ještě navenek nemuselo být zcela zřejmé. Naše spojení s Francií tak dostalo spíše symbolický charakter bez skutečného záměru Francie přidat se v případě napadení Německem.

Mezinárodní situace ČSR se ale začala nenápadně komplikovat již počátkem 30. let, kdy část francouzské politické elity otevřeně projevovala názor, že je Československo pro Francii přítěží a vzájemné spojení neposkytuje Francii dostatek výhod, proto by bylo lepší od něj ustoupit. Podobný postoj v podstatě zastávala i Velká Británie, která se obávala o své koloniální uspořádání.⁵⁸

K výraznému růstu napětí v Československu přispěl v březnu 1933 italský diktátor Mussolini, který po dohodě s Německem předložil Anglii a Francii návrh na uzavření tzv. Paktu čtyř, podle něhož měly o evropských záležitostech rozhodovat čtyři mocnosti a to Německo, Itálie, Francie a Anglie. Dále se v tomto návrhu počítalo s omezením funkce Společnosti národů. Pokud by tento pakt byl realizován, znamenalo by to výrazné posílení Německa a oslabení Francie, což by bylo zároveň faktickým ohrožením bezpečnosti ČSR⁵⁹.

Posílením pozice fašistického Německa se stala také italská okupace Habeše, která znamenala rozkmitání evropských mocností s Itálií, jako jedním z garantů smluv uzavřených v Locarnu a navíc výrazně odvedla pozornost od plánů Německa, které se tak pohledem ne-soustředěného oka evropských mocností zdály být stále ještě mírumilovné. Této nepozornosti dokázal Hitler precizně využít a Německo vstoupilo do demilitarizovaného pásma Porýní. Tento jeho krok byl zejména pro Francii velice překvapivý a to dokonce tak, že na něj prakticky nezareagovala, setrvala ve svých hranicích a nepokusila se tuto skutečnost změnit.⁶⁰ Zjednodušeně lze říci, že demokratická část Evropy jen konsternovaně přihlížela, jak se mezi jejich sousedy rozmáhá fašistická ideologie a stává se hybnou silou evropského a následně i celosvětového vývoje. Dalším příkladem bylo povstání důstojníků ve španělském Maroku, kteří tak zahájili fašistický puč proti vládě lidové fronty i na domovském území Španělska,

---

⁵⁷ Duffack, J.J., *Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka*, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

⁵⁸ Shelle, Karel a kol., *Právní dějiny*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007

⁵⁹ Shelle, Karel a kol., *Právní dějiny*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007

⁶⁰ Kissinger, Henry A., *Umění diplomacie*, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí

kde se rozpoutala dlouhá občanská válka. Po několika zvratech v roce 1939 v této válce a za vydatného přispění spojenců z Německa a Itálie i v této zemi zvítězil fašistický režim pod vedením generála Franka. V této válce bojovali na straně jedné fašisté a proti nim stálo nejen lidové hnutí ale taky zahraniční pomoc ze SSSR, Francie i ostatních zemí. Bez nadsázky tedy lze říct, že právě tato občanská válka na území Španělska se stala tragickou generální zkouškou před zahájením 2. světové války⁶¹. Zpočátku však ani proti vývoji ve Španělsku ostatní západní mocnosti nepodnikly žádné oficiální kroky a jen slovně protestovaly, což vedlo k posílení sebevědomí fašistických států, které krůček po krůčku získávaly na síle. Politika zastrasování a demonstrace odhodlání použít ničivou sílu byly stále výraznějším prvkem tvorby tehdejších dějin. V říjnu 1936 se dostalo dalšího potvrzení fašistické síly, když došlo k vytvoření paktu Osa Berlín – Řím, jež vyjadřovala podporu a úzkou spolupráci Německa a Itálie se španělskými fašisty. Tato dohoda byla později rozšířena ještě na Japonsko a je známá pod označením Osa Berlín – Řím – Tokio, která se tak oficiálně stavěla proti vzrůstajícímu se světovému komunismu.⁶²

O vážnosti situace již dávno nebylo pochyb. Přesto je z odstupu mnoha desítek let těžké pochopit, jak se mohl zbytek světa ještě pořád odvolávat na mírová řešení situace, která zcela otevřeně směřovala k nové světové válce. Veškeré smlouvy uzavřené po první světové válce za účelem mírového řešení dalších sporů se staly minulostí a Německo je nehodlalo dále akceptovat, ba dokonce je systematicky porušovalo, odvolává se na přílišnou tvrdost Versailleských mírových smluv i ostatních mírových opatření a zbytek světa zastrasený jeho troufalostí mu se strachem v podstatě přitakával a zavíral oči před zcela zjevnou snahu o nastolení nového řádu.

Československo se nacházelo v přímém ohrožení v podstatě od nástupu Hitlera k moci. Německý vůdce v tichosti už od poloviny třicátých let připravoval vojenskou invazi do východní Evropy. Jak jsem se o tom již zmínil, v jeho plánech na prvním místě figurovaly nejbližší státy Rakousko, Polsko a Československo. Záminkou pro připravovaný útok byly účelové, vědecky nepodložené rasové motivy, národnostní, hospodářské a politické zájmy Německa. Československo bojovalo o přežití, ale národní tragedie byla blízko. Anglie, Francie i ostatní spojenci ČSR ustupovali stále troufalejším německým požadavkům, ve snaze ochránit své vlastní zájmy a tak se pro ně osud malé země uprostřed Evropy stal jednou z posledních

---

⁶¹ Harrenberg, Bodo a kolektiv, *Kronika lidstva*, Fortuna Print, spol. s.r.o., Bratislava, 1992

⁶² Malý, Karel a kolektiv autorů, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. Přepřacované vydání, Linde Praha a.s., Praha, 2005

možností, jak situaci uklidnit a vyhnout se nové válce. Obětovat naši zemi se zdálo být jediným východiskem bez ohledu na naše národní zájmy a v minulosti uzavřené dohody. Velice brzy se ukázalo, že ani SSSR žádnou pomoc neposkytne. Československo se přesto dlouho snažilo na případný konflikt s fašistickým Německem připravit. Na jeho západní hranici vyrostla rozsáhlá síť pohraničních opevnění a budovala se moderní silná armáda, připravená čelit nepříteli. To už se psal osudový rok 1938.

6. VYOSTŘOVÁNÍ VNITŘNÍCH I VNĚJŠÍCH SPORŮ: PŘEDVEČER MNICHOVSKÉ ZRADY

6.1. Vnitřní vývoj

Nepřítel se však nenacházel jen za hranicemi, ale i uvnitř republiky. Hitler v přípravě na zabránění Československa intenzivně využíval silnou národnostní menšinu, která v ČSR žila. Jejím nejvýraznějším představitelem bylo Sudetoněmecké nacionalistické hnutí (Sudeten-deutsche Heimatfront - SHF) - označované později jako Sudetoněmecká strana (Sudeten-deutsche Partei – SdP, tento název hnutí přijalo v dubnu 1935) - které vedl Konrad Henlein. Založil ho 2. října 1933 po rozpuštění Německé nacionální strany (DNA).⁶³ Toto hnutí mělo hájit zájmy Němců, kteří žili na území ČSR, a její představitel Henlein samozřejmě už od jejího vzniku popíral, že je pokračováním zakázaných stran. Od začátku své existence SHF poukazovalo na zvýhodňování Čechů a diskriminaci Němců, přestože se zpočátku alespoň navenek hlásilo k československému demokratickému zřízení. Jeho kontakty s nacisty a finance, které mu z tohoto spojení plynuly, nebyly ničím neznámým aspoň pro bezpečnostní složky ČSR. Jeden čas se dokonce uvažovalo o jejím oficiálním zrušení. Fakticky totiž skutečně bylo pokračováním zakázaných německých stran a její nová podoba byla pouze transformací jejich organizace⁶⁴. Proti rozpuštění ale tehdy vystoupil a existenci strany tak pomohl uhájit i prezident Masaryk svým rozhodnutím stranu zachovat.⁶⁵ Klíčovou však byla hlavně podpora agrárníků pod vedením německého agrárníka Franze Spina, k jehož podpoře patrně Masaryk při svém rozhodování přihlédl.

---

⁶³ Duffack, J.J., Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

⁶⁴ Duffack, J.J., Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

⁶⁵ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

Svou pozici pak posílil Henlein i v následujícím roce 1934, když na shromážděních hnutí odmítl svou spojitost s fašismem a německým nacionalismem⁶⁶. Toto možná zprvu vážně míněné odmítnutí však v následujícím vývoji vzalo za své. Přesto mu takové prohlášení nejdříve pomohlo získat na svou stranu mnoho nových stoupců. Vliv SHF byl již od počátku značný a neustále získával na síle. K vyvrcholení jeho snah a výraznému posílení pozice došlo v parlamentních volbách roku 1935, kdy se již jako SdP tato strana stala největší politickou partají v republice, kterou volili více než 2/3 německého obyvatelstva zejména v pohraničí. Celkově dosáhla více než 15% hlasů, což znamenalo nejvíc ze všech volebních stran a po přepočtu 44 křesel v Československém parlamentu⁶⁷.

I přes možná až nečekaný úspěch se tato strana potýkala s vnitrostranickými rozpory, které nebyly žádnou novinkou a existovaly v ní již od jejího vzniku ještě pod označením SHF. Základem těchto vnitřních konfliktů nebylo nic jiného než získání rozhodující pozice mezi dvěma křídly této strany, kdy jedno představovalo spíše navenek představované demokratické principy a druhé pak bylo čistě nacistické. Toto hodnocení je sice hodně zjednodušené, ale má pouze ilustrovat, jak vlastně mohlo dojít k tomu, že se nacisté dostali k moci posvěcené získanými parlamentními mandáty v roce 1935. Díky diskreditaci jednoho z představitelů „mírnější“ stranické větve totiž otěže strany převzali ti, kteří dříve patřili k zakázaným nacionálním stranám, pod vedením Karla Hermanna Franka.⁶⁸ SdP se tak vlastně stala stranou prohitlerovskou, jež se měla výrazně podílet na zničení Československa. Ještě na začátku roku 1937 si československá vláda tento obrat uvědomila a snažila se jej zvrátit ve svůj prospěch, přesněji řečeno v urovnání vzedmutých vášní sudetoněmeckých obyvatel. Proto uzavřela s ostatními německými stranami dohodu zajišťující národnostní vyrovnání, jehož obsahem mělo být mimo jiné právo na vlastní německou samosprávu v pohraničních oblastech a to na základě již dříve tolik zdůrazňovaného národního sebeurčení. Nejmocnější sudetoněmecká strana SdP však veškeré snahy československé vládní garnitury odmítala a na jakékoliv podobné vstřícné kroky nepřistoupila. Tato strana v podstatě žádala úplnou autonomii. Hlavním důvodem ale byl zcela jasný cíl podporovaný Hitlerem, kterým byl úplný vnitřní rozklad, oslabení vlády a příprava německého ovládnutí celého státu ať už politického nebo za použití síly⁶⁹. Tuto při-

---

⁶⁶ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova*, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

⁶⁷ Duffack, J.J., *Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka*, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

⁶⁸ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova*, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

⁶⁹ Malý, Karel a kolektiv autorů, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. Přepřacované vydání, Linde Praha a.s., Praha, 2005

pravenost demonstrovala SdP i v drobných potyčkách, které takřka každý den „henleinovci“ vyvolávali zejména v pohraničních oblastech.

V listopadu roku 1937 dostal Adolf Hitler zprávu od vedení SdP podepsanou jejím vůdcem Henleinem, jejímž obsahem bylo přiznání příslušnosti strany k nacionálnímu socialismu definovanému Hitlerovskou NSDAP, ale zároveň vnější prezentaci parlamentní strany jakožto demokratické, která navenek usiluje o zachování integrity Československa, ač ve skutečnosti usiluje o jeho úplnou destrukci a pohlcení českých zemí Německem. Tato zpráva byla zároveň přímou žádostí o pokyny k dalšímu postupu.⁷⁰

Německo mělo konečně tolik potřebný nástroj uvnitř republiky, jenž měl nejen posloužit k vnitřnímu rozkladu, ale sekundárně se stát také součástí propagandy, jejímž cílem bylo ospravedlnění německého postupu proti Československu. Strategie byla v podstatě poměrně jednoduchá. Němečtí političtí zástupci v československém parlamentu měli stanovit nové podmínky uspořádání záležitostí německé menšiny na našem území, které byly již od svého počátku nepřijatelné. Jejich přijetí by v podstatě ve výsledku znamenalo stupňování požadavků a v závěru pak to samé, jako jejich nepřijetí a to okleštění území a volnou cestu k úplné destrukci státního zřízení a postupné likvidaci celého národa. V těchto snahách o vnitřní rozklad Československa ale nebyla SdP osamocena, na stejné straně politického spektra intenzivně pracovaly také slovenské politické strany inklinující k fašismu v čele s Hlinkovou Slovenskou ľudovou stranou.

6.2. Osud Československa se naplňuje – konec roku 1937 a bouřlivý rok 1938

O osudu Československa už bylo rozhodnuto dávno. Bylo jen otázkou času, než se vytrvalý nátlak Německa promění v kýžený úspěch a také o formu, kterou bude zájmová země zničena. Osudný čas nastal v roce 1938, kdy bylo Německo dostatečně silné a sebevědomé, aby svého cíle dosáhlo. Na své straně mělo prakticky veškeré trumfy, včetně obratně zmanipulovaného mínění zahraničí, které tak i v rámci dříve uzavřených spojenečství zůstalo buď lhostejné, nebo dokonce podporující tento Hitlerův projekt jako jedinou možnost, jak ještě zachránit evropský a vlastně i světový mír. Československo ale svůj boj samozřejmě nemohlo vzdát, vždyť bojovalo o samotnou svou existenci. O marnosti tohoto boje pak pojednává tato podkapitola, jejíž tečkou je uzavření předmětného aktu, o němž pojednává celá tato práce.

---

⁷⁰ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, Dlouhé stíny Mnichova, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

SdP se stalo v „československé otázce“ dílčím hráčem i na mezinárodním poli, zejména prostřednictvím svého vůdce Henleina, který vykonal několik zahraničních cest zejména do Velké Británie, kde se mu v podstatě dostalo ujištění, že v případě násilného vstupu německé armády na území Československa, Velká Británie a s největší pravděpodobností ani Francie nijak nezasáhne.⁷¹ Ve Velké Británii vládl od roku 1937 kabinet pod vedením Nevilla Chamberlaina a ten zájmy SdP v podstatě otevřeně podporoval a co více dokonce nutil Francii, aby uvolnila své závazky vůči Československu. Právě na podzim roku 1937 se sudetoněmecká otázka stala mezinárodním tématem číslo jedna. Zasloužila se o to neúnavná a v jistém smyslu perfektně fungující německá propaganda, která dokázala obratně využít vcelku nevýznamné události pro štvavý boj na Československo a jeho deklarovanou chtivost války. Touto událostí byla potyčka sudetoněmeckého předáka Henleina s českými strážníky v Teplicích, kdy vůdce SdP vyvolal na svém stranickém sjezdu potyčku, která skončila jeho předvedením na služebnu. Tento služební úkon vyvolal nevoli ostatních příslušníků sudetoněmecké strany, která vyvrcholila napadením policistů a následným rozeznáním shromážděného davu strážníků. Takové potyčky byly na denním pořádku. Německá propaganda však celou událost výrazně zveličila a v médiích jí prezentovala jako cílený útok na německou národnostní menšinu v Československu.⁷² První muž německé propagandy Joseph Goebbles si do svého deníku zapsal: „19. října 1937... Češi brutálně zacházeli s našimi sudetskými Němci. Spouštím proti tomu náš tisk. Budeme teď pálit masivními děly. Tahle pražská pakáž asi zaspala dobu. Na každou drzost ciziny bude náležitě odpovězeno. Nechávám si denně předkládat příslušný materiál. Zahraničí se musí vůči nám naučit respektu... Všude zběsilá nenávisť vůči Čechům. Tenhle sezónní stát musí pryč! ...Henlein měl ostrý projev. Češi se dostali do velkých potíží. 20. října 1937... Jitřím ještě jednou tisk proti české zvěli. Ted' ale údery sedí. Henlein zasílá Benešovi otevřený dopis: požadavek autonomie. Ubohá Čechárna. V bližší i vzdálenější budoucnosti jí nebude moc do smíchu.“⁷³

Henlein se po těchto událostech domníval, že nastala vhodná doba ke konečnému úderu Německa proti Českým zemím. Hitler však tento závěr nesdílel a domníval se, že je ještě potřeba připravit vhodnější podmínky. Právě to byl impuls pro vůdce sudetských Němců k tomu, aby zaslal říšskému vůdci obsáhlou zprávu o své oddanosti, kterou jsem zmínil v před-

---

⁷¹ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

⁷² Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

⁷³ Goebbles, Joseph, Deníky 1935 – 1939 svazek 3., Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2009, ISBN 978-80-206-1000-3, kapitoly: 19. října 1937, 20. října 1937, str. 257 - 259

chozí podkapitole⁷⁴. I přes toto odmítnutí nehodlal Hitler vpád do Československa dlouho odkládat.

V prosinci roku 1937 se i po výše uvedených událostech na mezinárodní i tuzemské scéně rozběhl koloběh jednání, jejichž hlavním tématem bylo vyřešení sudetoněmecké otázky. Ač se pražská vláda snažila vyjednávat s „henleinovci“ o kompromisu přijatelném pro obě strany, jejich výsledky byly prakticky nulové.⁷⁵ Na mezinárodním poli pak šlo zejména o jednání Velké Británie a Francie o dalším postupu. Zatímco Velká Británie otevřeně proklamovala neochotu pomoci Československu v případě jeho napadení Německem a vyjadřovala již zmíněnou podporu Henleinově SdP v její snaze o úplnou autonomii, Francie kvůli uzavřeným smlouvám váhala a tím podpořila neochvějnou a bohužel zhoubnou jistotu českých představitelů v její věrnost a všeobecnou podporu. Tato jistota v sobě nesla povážlivé trhliny, neboť např. francouzský pravicový tisk zveřejňoval mnohé články, jež se obracely proti spojeneckví.⁷⁶ Přelom roku 1937 a 1938 se tak nesl v duchu mnoha mezinárodních návštěv a jednání, které nepřinášely podstatné pokroky v řešení krizové situace a to jak na vnitrostátním tak ani na mezinárodním poli.

K osudovému pohnutí tak došlo až v předjaří nového roku 1938. Již v únoru došlo k zásadním jednáním mezi Hitlerem a rakouským kancléřem Schusniggem. Jejich náplní bylo postavení Rakouska a jeho další směřování. Nedá se však říct, že by se jednalo o dialog, šlo spíše o tvrdý nátlak německého vůdce, kterým hodlal donutit rakouského kancléře k přijetí svých požadavků. Ten se v podstatě bez odporu podrobil.⁷⁷

Stručně připomenu následky tohoto jednání, o nichž jsem již pojednal výše v kapitole o vývoji v Německu. 12. března 1938 vstoupila německá armáda do Rakouska (tzv. anšlus Rakouska), den poté je Hitler prohlásil za součást Německa a jeho pozornost se tak definitivně obrátila na Československo, jehož jižní hranice nebyla dosud dobře opevněna (s dokončením obranné linie se počítalo až v roce 1951⁷⁸), jako ta západní a ČSR se tak ocitla v kleštích.

Anšlus Rakouska také velice napověděl o budoucí situaci prostřednictvím reakcí ostatních mocností, přičemž klíčovými byly samozřejmě postoje Velké Británie a Francie. Ty se však

---

⁷⁴ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

⁷⁵ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

⁷⁶ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

⁷⁷ Goebbels, Joseph, Deníky 1935 – 1939 svazek 3., Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2009

⁷⁸ Duffack, J.J., Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

zmohly pouze na symbolický protest bez valného dopadu, neboť jejich verbální intervence Německo odmítlo s odůvodněním, že se jedná o jeho vnitřní záležitost a ostatní státy tak do něj nemají co mluvit.⁷⁹ Na ostřejší výstup proti obsazení Rakouska došlo pouze ze strany vzdáleného Mexika, a co bylo důležité pro nás, taky ze SSSR. Tím v podstatě došlo k nové definici spojeneckých sil v Evropě. Na postoji Francie se výrazně podepsal její vnitřní vývoj, protože se v ní právě v těchto okamžicích tvořila nová vláda. Sověti trvali na tom, že se v případě napadení Československa postaví na jeho stranu, když tak učiní také Francie. Pokud ta svým mezinárodním závazkům nedostojí, pak SSSR deklarovala, že se zachová po svém. Z iniciativy Sovětského svazu taky vzešla snaha o uspořádání konference, která by řešila jak zastavit další expanzi Německa, která se však nesečkala s úspěchem poté, co jí odmítla Velká Británie.⁸⁰

Německo se po tomto obrovském úspěchu nezastavilo ani na vteřinu. Nadšení sudetští Němci byli okamžitě zaúkolováni, aby začali stupňovat své požadavky na vlastní správu pro Československo samozřejmě nepřijatelné. Henlein navíc vyzval všechny sudetské Němce, aby se pod jeho vedením sjednotili a začali ostře postupovat proti opatřením české strany. Zde je na místě velmi stručně uvést také krátkou poznámku o situaci na Slovensku. To bylo v podstatě rozhodnuté vytvořit svůj samostatný stát, v čemž se kromě své vlastní politiky zejména pod vedením „Hlinkových ľudovců“ odrážel i fakt, že Hitler projevoval zájem jen o země České.

Hitlerův generální štáb začal okamžitě po obsazení Rakouska doladřovat již zmíněný plán na ovládnutí Československa pod názvem: „Fall Grün“, postavený v první řadě na vnitřním „politickém“ rozkladu nepřítele zejména prostřednictvím Henleinovy parlamentní SdP.

Již 17. března vydala SdP prostřednictvím svého vůdce dokument, v němž vyzývala, aby se všichni Němci na území Československa sjednotili a vstoupili do jeho strany. Tato snaha byla korunována úspěchem, když SdP pohltila německé členy ostatních parlamentních stran. Němečtí ministři z vlády vystoupili (všichni byli považováni za představitele protifašistické politiky). K získání německého obyvatelstva se nepoužívaly jen prostředky politické, stejná snaha se obracela i na ostatní nepolitická sdružení a spolky a pokud k jejich mocenskému převzetí nevedla mírná cesta, neváhali henleinovci sáhnout i k nátlakovým metodám. Snaha přesvědčit o nutnosti takových kroků pak byla zdůrazňována nikoliv prosazením politických

---

⁷⁹ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, Dlouhé stíny Mnichova, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

⁸⁰ Dr. Edvard Beneš, Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství, Naše vojsko, Praha, 2004

zájmů, ale zájmů národních a národnostních. Henleinovy vize sjednocení a jeho snadno získávané sebevědomí vyvrcholily jeho žádostí o vypsání nových voleb a to jak celostátních tak územních, k čemuž však vláda nepřistoupila⁸¹. Na konci března pak Konrad Henlein navštívil Berlín, kde jednal s německými špičkami o dalším postupu v sudetoněmecké otázce. Ač se této schůzky Hitler osobně nezúčastnil, formuloval své požadavky ve zprávě pro vůdce sudetských Němců, v níž zdůraznil své odhodlání vyřešit otázku Československa a jeho utlačované německé menšiny v nejbližší době, dále že se SdP a její vůdce těší jeho plné důvěře a podpoře a znovu nasměroval Henleina k tomu, aby kladl československé vládě nepřijatelné požadavky.⁸²

Henlein samozřejmě závěry z jednání začal s velkou ochotou uskutečňovat. Nejen klade-
ním nepřijatelných požadavků, ale i odmítáním všech jednání a pokusů československé vlády o vyřešení národnostních otázek zákonodárnou cestou. Nutno dodat, že tyto návrhy vlády byly vůči všem menšinám na našem území opravdu vstřícné a jejich odmítání nejen ze strany německých ale i slovenských představitelů bylo pouze dalším potvrzením jejich vzájemně dohodnutého postupu, jehož cílem se stalo úplné zničení Československa.⁸³

Snahy SdP o rozvracení státního zřízení a zavedení nových pořádků vyvrcholily na stranic-
kém sjezdu v Karlových Varech, který byl zahájen 23. dubna 1938. Tento sjezd byl poměrně napjatě očekávaný i československou vládou, neboť jí měl dát odpověď na otázku ohledně dalšího směřování vnitřní politiky. Pro henleinovce však byl jen demonstrací jejich postupu připraveného a schváleného v Berlíně. Již druhý den vyhlásil Henlein v osmi bodech své požadavky na nové uspořádání Československa. Jejich obsahem bylo v podstatě uznání samostatnosti sudetských Němců ve všech oblastech, tedy i potvrzení jejich samostatnosti, území, sudetoněmeckého státního občanství a vlastní samosprávy, ochrana ostatních Němců na úze-
mí Československa a v neposlední řadě i poměrně nehorázný požadavek na odškodnění sudetských Němců za všechna bezpráví, kterých se jim dostalo ze strany Československa od jeho vyhlášení samostatnosti v roce 1918.⁸⁴ Pokud se do té doby snažila SdP skrývat své proně-
mecké směřování a dokonce se od něj veřejně distancovat, pak tímto osmibodovým progra-

---

⁸¹ Dr. Edvard Beneš, Mnichovské dny, Naše vojsko, Praha, 2003

⁸² Duffack, J.J., Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

⁸³ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

⁸⁴ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

mem na tuto dvojznačnost veřejně rezignovala a ostře se přihlásila ke svému skutečnému programu.⁸⁵

Jednání o osudu Československa v té době probíhala i na úrovni mezinárodní. A na jejich podobě se výrazně podílela i média a vůbec propaganda. Němci dále představovali všechno české jako válkychtivé, zdůrazňovali to, jak tato země zachází s menšinami, každou potyčku mezi Čechy a Němci dokázali využít a ukázat jí tak, aby dokumentovala jejich postoje spravedlivé a nevyhnutelné, ač se komentáře jednotlivých události vůbec nezakládaly na pravdivém vylíčení událostí. Naproti tomu se zase česká strana snažila o uvedení věci na pravou míru, což se jí dařilo i nedařilo. Bohužel podporu klíčových mocností - zejména Velké Británie a Francie - spíše ztrácelo. Na jednáních mezi evropskými leadery, která se uskutečnila koncem dubna 1938, se jejich představitelé ještě stále utěšovali tím, že Hitler na Československo nezaútočí. Zároveň navrhli jednání mezi Velkou Británií a Německem o sudetoněmecké otázce a jejím mírovém řešení, přičemž měla být paralelně vedena také jednání s československým prezidentem Benešem o možném postupu a jeho ústupcích německé strany v rámci zachování míru. Tímto závěrem z porad však došlo k dalšímu pro Československo nepříliš příjemnému potvrzení toho, co už se dalo dávno vytušit. Z postoje Francie po těchto konferencích bylo jasně patrné, že i přes své smluvně uzavřené závazky již loajálním spojencem není a na pomoc v případě konfliktu nepřijde. Velká Británie Francii zdůrazňovala, že pokud by na pomoc Československu přišla, bude v tom sama. Francie tak jen potvrdila své tendence vydat svého (bývalého) spojence raději osudu a vyhnout se otevřenému konfliktu s Německem, v němž by díky jeho síle nebylo možné obstát bez velkých ztrát, pokud vůbec.⁸⁶

Na tomto místě si dovoluji zařadit krátkou historickou vsuvku pojednávající o významu Československa pro uspořádání Evropy před druhou světovou válkou a jeho klíčovém postavení: možná je pouze opakováním již řečeného, ale přesto je její opětovné uvedení důležité pro pochopení konkrétního dění a toho co se odehrávalo v posledních měsících před uzavřením Mnichovské dohody. Naše země byla po první světové válce nejvyspělejším státem z nástupnických zemí Rakousko – Uherska. Jeho demokratické zřízení patřilo k nejvyspělejším v Evropě stejně jako životní úroveň. Důvodem, proč Hitler usiloval o ovládnutí vlastně docela malého národa, nebyla otázka národnostní, ta se stala pouze záminkou, jeho skutečným cílem bylo ovládnutí strategicky významného postavení a také získání rozvinutého válečného průmyslu na našem území. Československá armáda byla výborně vyzbroje-

---

⁸⁵ Autor neuveden, Mnichov, Tiskové oddělení hlavní správy, výchovy a osvěty při MNO, 1945

⁸⁶ Kissinger, Henry A., Umění diplomacie, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí

na, dobře organizována i vycvičena. Jediným nedostatkem, proč se nemohla postavit tak mocnému soupeři jako Německo, tak byla jen její velikost a z toho důvodu taky byla odkázána na svá spojení především s Francií a později také SSSR. Jak již bylo řečeno, spojení se Sovětským svazem naráželo na evropské územní uspořádání a v té době vlastně neřešitelný problém, jakou cestou by se sovětská armáda mohla dostat na naše území. Navíc zásah SSSR byl podmíněn souhlasem Francie a ta by se na naši stranu postavila, jen pokud by tak učinila Velká Británie, která však v roce 1938 již zastávala neochvějně odmítavý postoj vůči Československu, potvrzený výše zmíněnými jednáními z dubna a tento postoj pak chtěla (jak se ukázalo tak úspěšně) vnutit také Francii.⁸⁷ Ze strany spojenců ale šlo o špatně pochopené propagandisticky podpořené zájmy Německa a o jeho požadavky na státoprávní uspořádání Československa a hlavně německé menšiny. Co mělo být mírovým aktem, poslední možností, jak zachránit evropský klid obětováním Československa, to vlastně bylo posílením německých sil, zvýhodněním jeho postavení pro další expanzi, jako tomu bylo při jeho vstupu do Porýní a později Rakouska.

V průběhu stručně popsaných událostí na mezinárodní i domácí scéně se Německo dále v tichosti, která však nemohla uniknout pozornosti, připravovalo na násilný vstup na naše území a naplnění stále se zdokonalujícího plánu „Fall Grün“. Německé vojenské a bojové policejní jednotky se přemísťovaly k hranicím Čech a prováděly v jejich blízkosti mnohá cvičení, o jejichž charakteru nebylo pochyb.⁸⁸ Německé velení pečlivě připravovalo svojí strategii, studovalo obranné možnosti na českém území, přičemž využívalo i informace tajných služeb, které na našem území operovali. Možná i to byl důvod, proč Hitler váhal se svým útočným úderem, ukázalo se totiž, že jsou naše obranné linie skutečně kvalitní a v podstatě není v německých silách je prolomit, typickou ukázkou bylo opevnění vybudované na našich hranicích, s kterým si Němci nedokázali poradit.⁸⁹

Nebylo náhodou, že k těmto výhružným pohybům docházelo před konáním obecních voleb, které měly probíhat od 22. května 1938 a jež nakonec přece jen byly ústupkem vlády proti nátlaku Sdp. Podle informací tajných služeb mělo v této době docházet k rozsáhlým nepokojům v hraničních oblastech ze strany sudetských Němců samozřejmě pod vedením SdP. Jejich účelem měla být další destabilizace vnitřní situace a přítomnost německých jednotek v pohraničí měla dodat útočníkům potřebné sebevědomí. Prostředky tohoto boje pak měla být

---

⁸⁷ Duffack, J.J., *Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka*, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

⁸⁸ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, *Československý rok 1938*, nakladatelství Polart, Praha, 2011

⁸⁹ Junek, Václav, *Hitler v Čechách*, nakladatelství BVD, Praha, 2012

nejrůznější shromáždění, ale i ostré útoky, které by se daly označit jako teroristické. Ani Češi však nečekali na naplnění svého osudu se založenýma rukama a pořádali nejrůznější masové demonstrace a občanské iniciativy, které vyjadřovaly nesouhlas s tím, co se děje. Boj vedený prostřednictvím propagandy a stovky nejrůznějších jednání na domácí i mezinárodní scéně se tak přenesl doslova do ulic a na širší veřejnost. Obecně česká společnost odpovídala na útoky velmi jednotně a disciplinovaně, což dokázala k nemalému překvapení „provokátérů“ i před květnovými volbami, když Československá vláda zareagovala na pohyb ozbrojených jednotek v pohraničí částečnou mobilizací dne 20. května 1938. Odhodlání bránit své území bralo dech. Již tři dny po vyhlášení se na hranicích s „nepřítelem“ shromáždilo přes 190 tisíc plně vyzbrojených vojáků odhodlaných ubránit Československo.⁹⁰ Ohlas veřejnosti byl značný a pozitivně zapůsobil na ovzduší mezi obyčejnými lidmi. S interpretací těchto událostí na vládní úrovni i v zahraničí to však bylo poněkud složitější. Vláda v podstatě prezentovala mobilizaci armádních sil jako ostré cvičení jednotek v záloze a potřebu uklidnit napjatou situaci v pohraničí v době konání obecních voleb. Zvýšený pohyb německých sil v pohraničí totiž nebyl oficiálně potvrzen a mohlo se jednat o zpravodajskou hru, která mohla být dost dobře pouze další dobře promyšlenou strategií německých tajných služeb, jak vyvolat v Československu odpovídající reakci dobře využitelnou pro další kroky k jeho ovládnutí. Toto se také později potvrdilo, Německo se prozatím na konkrétní útok nechystalo. Pro Československo však úspěšná demonstrace vlastní připravenosti, tak vděčně přijatá jeho obyvatelstvem, znamenala poslední nádech před závěrečným dějstvím a patrně poslední vítězství plné naděje na úspěšné vyřešení svízelné situace. V reakcích evropských mocností byla patrná nejistota. Původně krok pražské vlády přijalo s nemalým nadšením a několik vládních představitelů dokonce zaslalo prezidentovi Benešovi své oficiální díky za záchranu evropského míru. Mezi pochvalnými reakcemi byly i ty francouzské, anglické a sovětské.⁹¹ Německo však neustále deklarovalo své snahy o mírné řešení a poukazovalo na mobilizaci v Čechách jako na další pokus o vyvolání válečného konfliktu z naší strany, zároveň dementovalo zprávy o pohybu vlastních jednotek v pohraničí. Velká Británie a Francie mu bohužel dávaly krátce na to v podstatě za pravdu. Velká Británie zpočátku varovala Německo, že by jeho útok na Československo znamenal zahájení války, poté, co se však nepodařilo potvrdit příhraniční aktivita německých ozbrojených jednotek, zmírnila své vyjádření a přislíbila Německu pomoc formou nátlaku na československou vládu, aby přijala požadavky sudetských Němců na jejich

---

⁹⁰ Čapka, František; Lunerová, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody*, Computer Press, a.s., Brno, 2011

⁹¹ Dr. Edvard Beneš, *Mnichovské dny, Naše vojsko*, Praha, 2003

autonomii.⁹² Zbývá jen dodat, že během obecních voleb došlo jen k ojedinělým incidentům, které neměly výraznější vliv na další události, kromě jejich dalšího zmanipulovaného využití německou propagandou.

Hitler se zdál být postupem a organizací československé mobilizace nejen zaskočen, ale dokonce ohrožen ve svých plánech. Proto vypracoval nové připomínky k plánu „Fall Grün“ a stanovil v nich dokonce poprvé i datum 1. října jako konečné řešení československé otázky. Plán pro útok na Československo se tak dočkal své definitivní a pečlivě vypracované podoby.⁹³ Pod vlivem následujících událostí na mezinárodním poli se však nakonec tento plán uskutečnil pouze ve své politické rovině. Hitler si byl vědom, že pro naplnění jeho cíle budou klíčová jednání s Velkou Británií, která už tak Československu obecně nakloněna nebyla a proto se soustředil na jednání právě s ní. Mezinárodní nadšení z postupu české strany postupně vyprchávalo a vracelo do směru vedoucímu k definitivnímu řešení v podobě svého vyvrcholení a to Mnichovské dohody. (Velká Británie se odmítla vměšovat do řešení česko – německé otázky v případě válečného konfliktu, Francie podmiňovala svou účast postojem Velké Británie, Rusko nemohlo jednat bez souhlasu Francie).

Výsledkem jednání mezi Hitlerem a Velkou Británií pak bylo zesílení tlaku na československou vládu, aby přijalo požadavky sudetských Němců na autonomii a to nejen ze strany Anglie ale i Francie. Pokud by česká strana nepřijala, mohly se obě země definitivně zbavit svých historických závazků.

Červen 1938 se odehrával ve znamení falešných proklamací Velké Británie a Francie o dodržení svých závazků vůči Československu, v jejichž pozadí bylo však již dávno zřejmé rozhodnutí tyto dohody anulovat, protože se nedalo očekávat, že by naše vláda vyděračské požadavky henleinovců přijala. Přesto o nich velmi vážně jednala a snažila se najít řešení, které se však hledalo těžko. V zájmu zachování míru a pod tlakem ze strany Velké Británie a sekundárně i Francie pak přistoupila k tomu, že projedná návrhy henleinovské SdP na svém zasedání, konaném na konci června. Již 8. června bylo tehdejšímu ministerskému předsedovi Milanu Hodžovi předloženo memorandum SdP, které se společně s „národnostním statutem“ (dokumentem připraveným vládou k vyřešení národnostní otázky) mělo stát základem jednání. Prezident Beneš o henleinovském memorandu napsal: „...*memorandum Sudetendeutsche Partei je psáno tónem klidným a slušnou formou. Tvořilo propracovaný právní a politický*

---

⁹² Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

⁹³ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

celek, vypracovaný na základě nacistického právního systému. Pouze formálně hledělo se nedotýkati demokratických zásad, na nichž byla založena ústava Československé republiky, ve věci samé tomu tak nebylo. V podstatě bylo vybudováno na národně sociální ideologii, negující demokratickou... Provedení návrhu Sudetendeutsche Partei bylo by znamenalo rozložení jednotného československého státu na několik dílčích států. Dotýkalo se základu československých ústavních zákonů, zasahovalo do řady jejich podstatných ustanovení a bylo by vyžadovalo úplné přebudování československé ústavy.“⁹⁴ Projednávání memoranda i „národnostního statutu pak pokračovala až do konce června a pokračovala i celý červenec. Rozhodně se nejednalo o snadno nalézaná řešení. Složitost jednání na domácí scéně komplikoval i silný tlak ze zahraničí na přijetí sudetoněmeckých „osmi bodů“, zejména Velké Británie, které se zdál být postup české vlády příliš pomalý. Z toho důvodu tato země vyslala do Československa svého zástupce lorda Runcimana, který měl pomoci ke kýženému vyřešení napjaté situace a stát se zprostředkovatelem v jednáních mezi sudetoněmeckou stranou a československou vládou, je třeba dodat, že měl být arbitrem nezávislým.⁹⁵

Lord Runciman přijel bezprostředně potom, co Hodžova vláda vydala svůj návrh „národnostního statusu“ s vypracovaným zněním národnostních zákonů, kterými byly: národní statut, nový jazykový zákon, nový zákon o národnostní autonomii v rámci decentralizace správy.⁹⁶ Tyto návrhy však SdP samozřejmě odmítla, protože už dávno neměla zájem na smířcím urovnání „národnostní krize“ v Československu a stále zarputile trvala na své úplné autonomii. Zároveň ostře kritizovala jejich zveřejnění, protože se patrně obávala přijetí návrhu proti jejich vůli. Své protesty pak adresovala prostřednictvím médií nejen veřejnosti, ale i britské vládě v čele s jejím předsedou Nevillem Chamberlainem.

Právě v této době vstoupil do vnitropolitického děje lord Runciman, který měl vystupovat jako soukromá osoba a, jak jsem již uvedl, nezávislý arbitr, jenž dokáže objektivně posoudit požadavky obou stran, tedy české vlády a sudetoněmecké strany a následně pomůže nalézt přijatelný kompromis. To však byla spíše vnější prezentace skutečného záměru této mise, jímž bylo vytvoření dalšího tlaku na naši vládu, aby přijala sudetoněmecké požadavky. Tento fakt potvrzovalo i to, že se Runciman setkal nejdříve s představiteli SdP Konradem Henleinem a K. H. Frankem a teprve poté s prezidentem Benešem a ostatními vládními představiteli.

---

⁹⁴ Dr. Edvard Beneš, Mnichovské dny, Naše vojsko, Praha, 2003, ISBN 80-206-0673-4, kapitola: 5. Jednání o národnostním statusu, str. 111

⁹⁵ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

⁹⁶ Dr. Edvard Beneš, Mnichovské dny, Naše vojsko, Praha, 2003

Veřejnost přijímala přítomnost britského diplomata s nadějí, bohužel však neznala veškeré okolnosti jeho přítomnosti. Od počátku své mise lord Runciman stranil henleinovcům a v podstatě bylo jeho působení v jejich režii a to od jeho neoficiálních aktivit až po závěry jednotlivých jednání. Tedy i s jeho přispěním došlo k tomu, že československá vláda začala stále více a osudově ustupovat ze svých pozic.⁹⁷ Na konci srpna pak předložil prezident Beneš tzv. „Třetí plán“, jehož obsahem bylo nové řešení sudetoněmecké otázky v docela jiném duchu, než jak tomu bylo v henleinovských „osmi bodech“. Beneš se domníval, že za přispění lorda Runcimana dojde k dohodě se sudetskými Němci, neboť „třetí plán“ vycházel z toho, co anglický lord prezentoval po jednáních s SdP, což se ale k jeho překvapení nestalo a plán už z principu sudetští Němci odmítli a nesetkal se ani s pochopením lorda Runcimana, který jej později prezentoval jako úplné nepochopení svých pokusů o řešení a neochotu československé vlády a zejména jejího prezidenta k přijetí smírného kompromisu.⁹⁸ Ve stejných dnech proběhlo také setkání Hitlera a Henleina, jehož výsledkem bylo ujištění říšského vůdce, že problém sudetských Němců konečně definitivně sám vyřeší. Henlein pak po návratu do Československa pouze opakoval to, co už prosazoval a prezentoval dávno, a sice mírové řešení ze strany Německa, pokud budou přijaty požadavky jeho strany bez kompromisů. Lidová iniciativa, která se projevovala odhodláním bránit svou zemi se zbraní v ruce tak byla v rukách politiků pouze bezvýznamným gestem. A tím byla vlastně i Runcimanova mise, která se už od svého počátku stala pouze pokusem prodloužit si čas tolik potřebný k vyřešení evropské krize a přispěla k definitivnímu pádu Československa.⁹⁹ K vyvrcholení předmnichovských událostí došlo na začátku září 1938, kdy pod tlakem událostí přijala československá vláda tzv. „Čtvrtý plán“. Na jeho přijetí se kromě vnitřního vývoje podílel i další mezinárodní tlak. Z mnoha stran přicházely zprávy, že kvůli neschopnosti československé vlády vyřešit svojí interní národnostní otázku stojí svět na počátku nové války. Německo horečně zbrojilo a tentokrát již prokazatelně směřovalo své síly k hranicím s Československem, aby pomohlo vyřešit „utiskování svých sudetoněmeckých spoluobčanů“ ze strany vlády i národnostní majority.

Prezident Beneš podlehl vnitřnímu i vnějšímu nátlaku a dle návrhu jednoho ze sudetoněmeckých poslanců sám vypracoval znění „čtvrtého plánu“, jehož obsahem nebylo nic jiného než přijetí sudetoněmeckých požadavků. S odstupem času je těžké uvěřit tomu, co prezident Beneš píše ve svých pamětech, a sice že i tento plán vypracoval v podstatě pouze proto, že nevěřil v přijetí sudetoněmeckou stranou a jeho účelem bylo zejména posílení důvěry u (v

⁹⁷ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

⁹⁸ Dr. Edvard Beneš, Mnichovské dny, Naše vojsko, Praha, 2003

⁹⁹ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

podstatě už bývalých) spojenců Francie a Velké Británie ve svém mírovém pojetí národnostní otázky a zároveň pokus přimět tyto mocnosti i ostatní svět k tomu, aby přišel ohroženému Československu na pomoc. Sám však již tehdy věděl o tom, že je to poslední a jen málo pravděpodobná možnost záchrany.¹⁰⁰ 5. září 1938 československá vláda po svém smutném jednání schválila sudetoněmecký program a následujícího dne pak vyhlásila jeho přijetí. K vyřešení situace však ani toto nestačilo a Německo s přispěním svých sudetoněmeckých spojenců už bylo v té době definitivně odhodláno zasadit Československu poslední úder.¹⁰¹ Přijetím sudetoněmeckých požadavků byla formálně ukončena také první etapa Runcimanovy mise. Ten se ve svém hodnocení situace v podstatě při rozhovoru s jedním z anglických poslanců sklonil před velikostí ústupků ze strany československé vlády a vyjádřil velmi přesně i to, co cítili všichni její představitelé. Prezident Beneš jeho vyjádření popsal takto: „československá vláda šla do nejzazších mezí. Nikdo na světě nemá práva žádati po ní víc. Učinila všechno, co mohla, pro mír. Není prý tak rozumného národa na světě jako národ československý. Jen blázen by takových návrhů nepřijal. Jestliže tento návrh nebude akceptován, pak to znamená, že Hitler žene věci vědomě do války.“¹⁰²

Bohužel se (s použitím slov lorda Runcimana) takový blázen opravdu našel a nebyl jím nikdo jiný než odhodlaný říšský vůdce Adolf Hitler. Přijetí sudetoněmeckého programu nepřekvapilo jen konsternované Čechy, ale i samotného Hitlera a jeho sudetoněmecké spojence. Říšský vůdce tak totiž v podstatě ztratil záminku, proč napadnout Československo silou a definitivně je zničit.¹⁰³ Ač umírněnější část sudetoněmeckých poslanců stejně jako lord Runciman přijala „čtvrtý plán“ jako řešení celé situace, radikálnější frakce se s ním samozřejmě nespokojila (jak jsem již uvedl, prezident Beneš s tímto nepřijetím počítal a dokonce na něj svým způsobem spoléhal) a po dalších jednáních s Hitlerem začala rozdmýchávat nenávist v pohraničí vyvoláním incidentu s československou policií, jehož účelem bylo vytvořit záminku pro přerušování veškerých jednání s československými vládními představiteli.¹⁰⁴ To mělo v pečlivě naplánovaném postupu konečného řešení navenek dokladovat neserióznost jednání ze strany vlády a další ostré a neospravedlnitelné útoky Čechů proti Němcům ze Sudet a sa-

---

¹⁰⁰ Dr. Edvard Beneš, Mnichovské dny, Naše vojsko, Praha, 2003

¹⁰¹ Duffack, J.J., Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

¹⁰² Dr. Edvard Beneš, Mnichovské dny, Naše vojsko, Praha, 2003, ISBN 80-206-0673-4, kapitola: 8. Tzv. Čtvrtý plán, str. 214

¹⁰³ Kershaw, Ian, Hitler 1936 – 1945: Nemesis, Argo, Praha, 2004

¹⁰⁴ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, Dlouhé stíny Mnichova, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

mozřejmě se to také mělo stát novou záminkou (přesněji řečeno pokračováním vypracovaného plánu) připraveného postupu.

Necelý týden po faktické politické kapitulaci české vlády před henleinovskými požadavky přednesl Hitler v Norimberku na stranickém sjezdu NSDAP 12. září 1938 další ze svých legendárních štvavých projevů. Jeho obsahem bylo prohlášení o tom, že je třeba osvobodit utlačované sudetské Němce, za které se postaví celý německý národ. To byl dlouho očekávaný signál pro sudetské Němce k zahájení tvrdého postupu. Na mnoha místech začali vyvolávat ostré konflikty. Ozbrojené skupiny henleinovců začaly útočit na státní úřady, v první řadě policejní stanice a celnice a tyto prozatím lokalizované boje si vyžádaly několik desítek obětí.¹⁰⁵ Vláda na tento pokus o puč dokázala poměrně pružně zareagovat a na nejhroženějších územích vyhlásila stanné právo, zároveň s ním pak schválila opatření, jehož obsahem bylo rozpuštění SdP a zatčení jejich předáků. Tyto kroky byly zcela logické a oprávněné, podložené právním řádem, přesto se už po tolikáté vlastně obrátily proti Československu a za vydatného přispění německé propagandy utvrdily Velkou Británii a Francii v tom, že československá vláda netouží po klidném vyřešení svých sporů. 16. září byla SdP oficiálně zakázána. Již několik dní předtím její předáci uprchli pod ochranná křídla domovského Německa.¹⁰⁶ Na území Československa se tak s vydatným přispěním vojenských oddílů podařilo obnovit pořádek. Byl to však jen klid před bouří a československá vláda držela otěže jen po omezenou dobu. Krátce po svém útěku vyzval Henlein k obsazení sudetoněmeckého území a vyslovil se pro navrácení všech jeho občanů pod Německo. Hitler na tyto výzvy slyšel a podněcoval německé dobrovolníky k teroristickým akcím na československém území.¹⁰⁷ K zásadnímu postupu německé armády proti Československu však ještě stále pokyn nedal, přestože k němu bylo prakticky vše připraveno. Vůdce Německa počítal totiž s tím, že situace v československém pohraničí vyvolá odpovídající mezinárodní reakci a také se jí dočkal. Mezinárodní zděšení pramenící z očekávané válečné hrozby vyvolalo především u Velké Británie a Francie odpovídající odezvu, která se tak stala předposlední kapitolou československých meziválečných dějin.

Jedním z prvních zásadních projevů byla cesta britského premiéra Chamberlaina do Německa, která byla projevem vážné obavy Velké Británie před válečným konfliktem.¹⁰⁸ Sou-

---

¹⁰⁵ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova*, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

¹⁰⁶ Duffack, J.J., *Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka*, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010

¹⁰⁷ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova*, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

¹⁰⁸ Goebbels, Joseph, *Deníky 1935 – 1939 svazek 3.*, Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2009

částí schůzky se stalo, mimo jiné vznesení Hitlerových požadavků na předmětné české území, byť to přímo svému britskému hostu neřekl, ale pouze zdůrazňoval konečné řešení práva sudetských Němců na sebeurčení. Šlo však jen o rétoriku. Chamberlain Hitlerova slova samozřejmě pochopil správně. Na domácí půdě pak došel k závěru, že pokud bude díky národnímu sebeurčení umožněno sudetským Němcům připojit se k německé říši, bude otázka Československa vyřešena a Hitler již dále o zničení malé země nebude usilovat, čímž bude odvrácena také válečná hrozba.¹⁰⁹ Velká Británie o tomto postupu musela přesvědčit i dalšího spojence, kterým byla samozřejmě Francie, což jí nedalo mnoho práce. Výsledkem jejich jednání se stal tzv. „anglo-francouzský plán“ doručený velmi záhy Československu. Jeho obsahem nebylo nic jiného než apel na vládu prezidenta Beneše, aby v rámci zachování evropského míru přijal územní požadavky Německa.¹¹⁰ Toto řešení podpořil i lord Runciman, který tímto ukončil svojí misi v Československu a vrátil se zpět do Anglie. Konečným východiskem z napjaté situace také měla být po souhlasu československé vlády s postoupením svého sudetoněmeckého území záruka mocností, že nedojde k dalšímu oklešťování republiky.¹¹¹ Tento plán byl ale pro Československo v podstatě ultimátem. Předkládaná záruka už nemohla být a ani nebyla dostatečná, nehledě na to, že se československé vládě dostalo prostřednictvím „anglo-francouzského plánu“ dalšího nepříjemného zjištění, že o osudu našeho státu už se jedná v podstatě bez naší účasti. Přesto českoslovenští představitelé tento plán nepřijali a hodlali setrvat na svých nezáviděníhodných pozicích s odůvodněním, že splnění mezinárodního požadavku by znamenalo faktické rozbití Československa, přičemž jeho úplné ovládnutí mocným sousedem by byla jen otázka času.¹¹² Zároveň toto ultimátum znamenalo definitivní průlom dohod uzavřených v rámci Společnosti národů a ostatních smluv mezi zúčastněnými stranami. Všechny mezinárodní smlouvy se staly historickou minulostí bez jakékoliv závaznosti pro řešení situace v roce 1938. Je třeba dodat, že jednání ve francouzské vládě neprobíhalo v klidném ovzduší a závěry z nich nebyly schváleny jednomyslně. Několik ministrů v podstatě dále trvalo na loajalitě ke svému spojenci, jejich hlas však nezněl dostatečně silně a běh událostí zvrátit nedokázal. I proto bylo reakcí na československé odmítnutí zformulování nového a ještě mnohem tvrdšího ultimáta, které se nebálo apelovat na československé představitele i zdůrazňováním jejich potenciální zodpovědnosti za válečný konflikt, v němž by bylo Československo samo, tedy bez pomoci Francie. Prezident Beneš se proto obrátil na Sověty s dotazem, zda nás podpoří v případě útoku. Odpověď nebyla příliš povzbudivá, i přes

¹⁰⁹ Kershaw, Ian, *Hitler 1936 – 1945: Nemesis*, Argo, Praha, 2004

¹¹⁰ Dr. Edvard Beneš, *Mnichovské dny, Naše vojsko*, Praha, 2003

¹¹¹ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova*, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

¹¹² Čapka, František; Lunerová, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody*, Computer Press, a.s., Brno, 2011

ujištění o dodržení vzájemných závazků a zároveň principů Společnosti národů Sovětský svaz podmiňoval svou účast souhlasem a rovněž přímou účastí Francie. A tak i přes ujišťování SSSR o tom, že přijde na pomoc a dokonce i některé konkrétní kroky (např. uvedením armády do stavu pohotovosti) se nebylo možné na pomoc Sovětů spolehnout.¹¹³ A situaci dále zkomplikoval také postoj dalších států, především Polska a Maďarska, které se přidali k ostrému mezinárodnímu tlaku a začali prostřednictvím svých zástupců vznášet své územní požadavky na připojení oblastí obývaných svou národnostní menšinou v Československu vyhrožující vypovězením dohod o společných hranicích.¹¹⁴

Na opakované výzvy velvyslanců Francie a Velké Británie vláda ČSR zareagovala 21. září 1938 podřízením se. V odpoledních hodinách doručila velvyslancům tuto odpověď: „*Přinucena okolnostmi, ustupujíc neobyčejně naléhavým domluvám a odvodivši důsledky ze sdělení vlády francouzské a britské z 21. září 1938, v němž obě vlády vyslovily svůj názor o pomoci Československu pro případ, že by odmítlo přijmout francouzsko – britské návrhy a bylo pak napadeno Německem, vláda československá přijímá v tomto položení a s pocity bolesti francouzské a britské návrhy, předpokládajíc, že obě vlády učiní všechno, aby při uplatňování jich bylo dbáno životních zájmů československého státu. Podotýká s lítostí, že tyto návrhy byly vypracovány bez předchozího dotázání československé vlády.*

Hluboce litujíc, že její požadavek arbitráže nebyl přijat, československá vláda přijímá tyto návrhy jako celek, od něhož nelze odvrhnouti zásadu záruky, jak je formulována v nótě, a přijímá je dále za předpokladu, že obě vlády nestrpí německého vpádu na československé území, které zůstane československým až do chvíle, kdy bude možno provést transfer území po novou hranici, vytčenou zatím mezinárodní komisí, o níž se mluví v návrzích. “

Podle mínění vlády československé franko-britské návrhy znamenají, že všechny podrobnosti praktického jejich uskutečnění budou dojednány v dohodě s československou vládou.“¹¹⁵

Jak dodává prezident Beneš ve svých pamětech, žádná z očekávání osudového prohlášení československé vlády nebyla naplněna.

Již následujícího dne tedy 22. září 1938 se po vyhlášení vládního stanoviska vzedmula v občanech další vlna odporu a masovými demonstracemi vyjádřila své odhodlání bojovat. Vláda pod vedením Milana Hodži nejen pod tíhou veřejných projevů poměrně logicky rezig-

¹¹³ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

¹¹⁴ Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

¹¹⁵ Dr. Edvard Beneš, Mnichovské dny, Naše vojsko, Praha, 2003, str. 272 - 273

novala a následujícího dne byl vedením republiky pověřen generál Syrový. Bohužel události už se nedaly zastavit a faktický konec Československa v podobě, kterou získalo po první světové válce, nemohl ani on jakkoliv odvrátit

Přestože se to zdálo být neuvěřitelné ani toto neznamenovalo konec Hitlerových požadavků. Ten i nadále tlačil na Brity a Francouze a zdůrazňoval, že nejde jen o postoupení sudetoněmeckých území Německu, ale je třeba se vypořádat i s požadavky Polska a Maďarska. Dokonce i v očích teď už skutečně bývalých spojenců došlo po stupňování Hitlerových požadavků k jistému obratu ve smýšlení a obě mocnosti vyjádřili prostřednictvím svých velvyslanců názor, že by mělo Československo zmobilizovat svojí armádu.¹¹⁶

Vrchní velitel československé armády, kterým nebyl nikdo jiný než prezident Beneš, krátce po doručení stanoviska obou zemí vydal rozkaz a vláda vyhlásila dne 23. září všeobecnou mobilizaci. I tentokrát proběhlo vše překvapivě rychle a organizovaně. Během krátké doby zaujali českoslovenští vojáci obranné postavení v ohrožených úsecích státní hranice. Během necelého týdne tak bylo Československo připraveno bránit své území.¹¹⁷ Mobilizace měla i přímý vliv na jednání, které v té době probíhalo mezi Hitlerem a Chamberlainem. Jejich obsahem bylo mimo jiné další tzv. godesberské memorandum sestavené Hitlerem, které bylo později předáno i československé vládě. Jeho obsahem bylo vymezení území, jež mělo být předáno Německu nejpozději 1. října 1938 a další požadavky, jimiž mimo jiné bylo konání plebiscitu pod dohledem mezinárodní komise, které mělo rozhodnout o osudu dalších československých území. Požadavky ale československá vláda odmítla, protože se podle jejího názoru jednalo o další pokus k definitivnímu zničení Československa jako samostatného suverénního státu a stavěla ho spíše do role porobeného národa, přestože bylo již dostatečnou obětí přijetí „anglo - francouzského plánu“.¹¹⁸ Odmítnutí godesberského memoranda znamenalo konec snah o mírové řešení německo – české otázky a Hitler dále se domáhající splnění svých požadavků stanovil datum konečného úderu na Československo. Tím mělo být 28. září 1938. Československu se ale bezprostřední hrozbu útoku podařilo odvrátit (i když spíše jen odložit) výše zmíněnou mobilizací a také stížností na půdě Společnosti národů, která měla být definitivně poslední možností o vlastní záchranu, bohužel odsouzenou k neúspěchu již v podstatě pouze formální existencí Společenství.

---

¹¹⁶ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, Dlouhé stíny Mnichova, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

¹¹⁷ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

¹¹⁸ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, Dlouhé stíny Mnichova, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

Následující intenzivní jednání zejména mezi Hitlerem a britským premiérem Chamberlainem vedla k přípravě mezinárodní konference, jíž se kromě Německa, Československa a Velké Británie měli zúčastnit také další zástupci, kteří měli zájem na vyřešení evropské krize. Jedním z možných scénářů pak byla také účast amerického prezidenta Roosevelta, jenž by se stal garantem této konference. Jejím závěrem pak mělo být mírové řešení pro Evropu¹¹⁹. Tato verze se však nepodařila naplnit a po několika zvratech došlo z iniciativy italského vůdce Mussoliniho ke svolání jednání, jehož se mělo aktivně zúčastnit Německo, Velká Británie, Francie a Itálie. Hitler svolal představitele těchto mocností do Mnichova na 29. září 1938.¹²⁰

7. MNICHOVSKÁ DOHODA (Mnichovská zrada, Mnichovský diktát) A JEJÍ NÁSLEDKY

Na konferenci v Mnichově se sešli nejvyšší představitelé čtyř mocností, které v té době zastávaly mocensky nejsilnější pozici v Evropě. Za Německo její vůdce Adolf Hitler, který si byl dobře vědom svého silného postavení a přesvědčený, že se jeho politika tvrdého nátlaku a hrozby vyplatila a jeho dílčí cíl na získání Československa bez rozpoutání války se promění ve skutečnost. Ač válkou už dlouho hrozil, spoléhal spíše na psychologický účinek těchto hrozeb. Do poslední chvíle patrně nebyl zcela vnitřně přesvědčen o tom, že by se vojenský výpad setkal s úspěchem, přesněji řečeno nebyl pouze splněním postupného cíle, jehož následkem by bylo rozpoutání minimálně evropské války, v níž by proti němu stáli mocní nepřátelé, v jejichž silách by bylo zničit jeho ideu postupného ovládnutí Evropy a později i světa. Ještě před zahájením konference Hitler přiznal Mussolinimu, že se nespokojí pouze se sudetoněmeckým pohraničím, ale je připraven zničit celé Československo, protože je zásadní překážkou k pozdějšímu napadení Francie.¹²¹

Za Velkou Británií se konference účastnil ministerský předseda Neville Chamberlain, jež platil za představitele tzv. politiky appeasementu, tzn. politiky usmiřování prostřednictvím ústupků Německu.¹²² Tento svůj přístup v podstatě charakterizoval již tím, že jako první otevřeně jednal s Hitlerem o postoupení Československa, čímž se pasoval na mírotvůrce. Přitom mu šlo pouze o vlastní zájmy a v podstatě se snažil svou zahraniční politikou udělat z mocného Německa spojence, aby zajistil Velké Británii mír a ubránil se ohrožení. Pro tento cíl byl

¹¹⁹ Čapka, František; Lunerová, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody*, Computer Press, a.s., Brno, 2011

¹²⁰ Kershaw, Ian, *Hitler 1936 – 1945: Nemesis*, Argo, Praha, 2004

¹²¹ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, *Československý rok 1938*, nakladatelství Polart, Praha, 2011

¹²² Kolektiv autorů a konzultantů, *Slovník cizích slov*, Ottovo nakladatelství s.r.o., Praha, 2000

ochotný obětovat mnoho, tedy i malou zemi ve střední Evropě, o níž toho ani moc nevěděl. Zároveň chtěl využít svého vlivu, aby k podobnému obětování přiměl i silného spojence Francii.

Za tu byl na mnichovské konferenci přítomen francouzský premiér Édouard Deladier. Ten se stal ministerským předsedou na jaře roku 1938 a pro Československo to neznamenal mnoho dobrého. Představitel jednoho z nejsilnějších spojenců mu totiž nebyl příliš nakloněn a od počátku se ve své politice stavěl proti němu s cílem vyvázat se ze spojeneckých smluv, byť navenek do poslední možné chvíle veřejně prezentoval opak. I jeho motivací k politice appeasementu byl strach z války se silným soupeřem. Vojenský akt Francie odmítala připomenutím si bolestných ztrát z první světové války, která zemi vyčerpala.

Posledním oficiálním účastníkem pak byl italský fašistický diktátor Benito Mussolini, který hrál v jistém slova smyslu nejméně důležitou úlohu a na konferenci byl toliko loutkou v rukách Adolfa Hitlera, který jej považoval za svého tradičního spojence. Z toho důvodu pak měl být garantem síly, kterou Německo disponovalo a mohlo zastrašit ostatní účastníky konference.

Naopak konference se neúčastnili představitelé SSSR, kteří k tomu byli ochotni a dokonce tuto formu řešení evropské krize i prosazovali. Pozváni však nebyli a to patrně ze zcela prostého důvodu, byli jediným spojencem, který v té době hodlal dodržet své smluvní závazky vůči Československu a zároveň ještě mohl zapůsobit na Francii a její obdobné pakty o vzájemné pomoci. Neúčast Sovětů pak v podstatě každá (dříve) spojenecká strana svalovala na někoho jiného. Francie na nečekané přizvání ke konferenci. Velká Británie pak na Hitlerovu náladovost, díky níž by účast Sovětského svazu (trvajícím na spojeneckých smlouvách) patrně znamenala ukončení mírových snah a zahájení války.¹²³

Také představitelé Československa nebyli do Mnichova osobně pozváni. O tom, že se bude jednat o osudu naší země, se dozvěděli teprve den před konferencí. Část vládních kruhů byla toho názoru, že by se o naší další existenci nemělo jedna bez naší účasti, druhá strana argumentovala závazností závěry konference, pokud se aktivně zúčastní. Nakonec byli jako čeští zástupci do Mnichova vysláni diplomaté Vojtěch Mastný a Hubert Masařík, jejichž účast

---

¹²³ Kvaček, Robert, *Poslední den Mnichov – Praha, konec září 1938*, nakladatelství Epoque, Praha, 2011

však byla pouze formální a neměli možnost jednání ovlivnit. Měli pouze převzít rozhodnutí mezinárodní konference.¹²⁴

Obecně se jednání v Mnichově vnímalo jako verdikt v otázce války nebo míru a to nejen na mezinárodním poli, ale i v jednotlivých zemích včetně Německa. Přitom však setkání čtyř velmocí mělo pouze potvrdit již stanovené podmínky předání předmětných území Německu a jejich technickou realizaci, zejména časový horizont, v němž k tomu mělo dojít. Základem pro závěrečný dokument se stal návrh italského diktátora Mussoliniho, který však ve skutečnosti pocházel z dílny německých představitelů v čele s Hitlerovým pobočníkem a velitelem letectva Hermannem Göringem. Jeho obsahem byl požadavek postoupení českého území do sedmi dnů, přičemž bylo zejména pro Hitlera zásadní otázkou, jak toto vynutit na československé vládě. Tento úkol však bez průtahů přijali zástupci Velké Británie a Francie.¹²⁵ O průběhu jednání toho lze najít v literatuře hodně. Co bývá nejrůznějším pohledům společné, je to, že mnichovská konference probíhala v neklidné atmosféře napětí a vlastně i zděšení ze strany Velké Británie a Francie, které byly ochotny téměř k jakýmkoliv ústupkům Hitlerovi, aby se vyhnuly válečné konfrontaci. Bez ohledu na osud Československa, o kterém už bylo stejně rozhodnuto o několik dní dříve, bez ohledu na spojenecké smlouvy z minulosti, které se staly jen smutným dokumentem minulosti, bez ohledu na riziko, které pohlcení Československa Německem znamenalo a které patrně tyto mocnosti přehlédly v naivní víře, že se Hitler s malou středoevropskou zemí spokojí.

Jejich přesvědčení o tom, že se tak evropská krize vyřeší a říšský vůdce nebude usilovat o další expanzi, byla v jistém smyslu opravdu těžko pochopitelná a měli dostatek indicií k tomu, aby jim došlo, že pohlcením Německa se dostává Hitler do velmi výhodné pozice pro další územní požadavky a útoky. Chamberlain a Deladier se nejspíš uklidňovali tím, že Německu jde opravdu jen o území obývaná sudetskými Němci, v čemž je Hitler utvrzoval, přitom však jasně naznačoval, že mu jde o celé území a vůbec jej nezajímá osud občanů ať už německých nebo českých.

V průběhu noci z 29. na 30. září nedošlo v jednáních k žádným výrazným zvrátům a většinou šlo o přijímání dalších Hitlerových požadavků. Typickým příkladem byl požadavek Deladierův, aby se při vytyčování území, které bude předáno Německu, přihlíželo k hospodářským, politickým a zeměpisným skutečnostem, což však Hitler striktně zavrhl

---

¹²⁴ Čapka, František; Lunerová, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody*, Computer Press, a.s., Brno, 2011

¹²⁵ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, *Československý rok 1938*, nakladatelství Polart, Praha, 2011

s poukazem, že se jeho mapa předmětných částí Československa drží čistě etnografických hranic.¹²⁶ Řešila se tedy skutečně jen technická stránka provedení území - probíhala diskuze o zárukách československé strany, že stanovené území skutečně vyklidí, která skončila jednoduchým a v podstatě nezávazným ústupkem Hitlera, že není potřeba souhlasu Československa, ale mezinárodní komise může stanovit malé odchylky od Hitlerem vytyčeného území, zároveň, že za předání území vytyčené dohodou, je plně odpovědná československá vláda.¹²⁷

Dne 30. září 1938 asi v 1:30 podepsali zástupci čtyř mocností, německý říšský vůdce Adolf Hitler, anglický premiér Neville Chamberlain, francouzský ministerský předseda Édouard Deladier a italský diktátor Benito Mussolini dokument, v němž se usnesli v první řadě na tom, že Československo musí do 10. října odstoupit Německu své pohraniční území obývané Němci a za jakých podmínek. (Literatura se rozchází v tom, kdy přesně byla Mnichovská dohoda podepsána, v některých dokumentech se uvádí, že to bylo ještě 29. září, v jiných materiálech pak, že se to stalo až po půlnoci, k čemuž se kloním ve své práci také, protože je tento údaj uváděn ve většině literatury.)

Po půl druhé ráno 30. září 1938 byli čeští diplomaté Vojtěch Mastný a Hubert Masařík pozváni do hotelového pokoje Nevilla Chamberlaina, kde jim byl sdělen výsledek mnichovské konference. Po stručném seznámení se zněním dohody byli oba čeští zástupci spraveni o tom, že se reakce jejich vlády neočekává a je rozhodnuto. Nedočkali se žádné omluvy ani projevení účasti a s takovými pocity opustili Mnichov, aby se závěry konference seznámili československou vládou. Jediným požadavkem mocností bylo vyslání zmocněnce vlády do Berlína k jednání o vyklizení nejbližších pohraničních oblastí.

První zprávy o výsledcích mnichovské konference a podepsání osudné „Mnichovské dohody“ se Československo dozvědělo prostřednictvím rozhlasového vysílání. Další podrobnosti pak byly československé vládě předány hned ráno prostřednictvím německého vyslance. Prezident Beneš na to reagoval slovy: *„To je konec. Je to proradnost, která se potrestá sama. Je to neuvěřitelné. Domnívají se, že se zachrání před válkou nebo před revolucí na náš účet. Mýlí se. Jak strašně se mýlí!“*¹²⁸

Během 30. září 1938 se nesly Československem nejrůznější hlasy a názory na řešení vnučeného diktátu. Rozhodnutí zda se podrobit nebo vzdorovat i za cenu toho, že se za nás nikdo

¹²⁶ Kvaček, Robert, *Poslední den Mnichov – Praha, konec září 1938*, nakladatelství EPOCHA, Praha, 2011

¹²⁷ Čapka, František; Lunerová, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody*, Computer Press, a.s., Brno, 2011

¹²⁸ Junek, Václav, *Druhá republika Nultá hodina*, Computer Press, a.s., Brno, 2011, ISBN 978-80-251-3723-9, kapitola: 30. září 1938, Praha – Hrad, soukromý byt prezidenta republiky (7:00), str. 19

nepostaví, zůstalo však na vládě a prezidentu Benešovi. Lidé i mobilizovaná československá armáda byli připraveni bojovat. Ale vládní představitelé to tak jednoznačně neviděli. Ve výsledku se klonili k tomu, že by ozbrojený konflikt znamenal zánik národa, jak to mimo jiné svými slovy vyjádřil jeden z ministrů Imrich Karvaš: *„Bylo nám dvakrát řečeno Anglii a Francií, že jakkoliv válka dopadne, s dnešními hranicemi počítati nelze ani v případě vítězství při ohromných bojích. Neznamená dnes válka vybití celého národa? Zna dnešní zbraně, bude to vyhlazovací válka. Když bude mír, zůstane národ.“*¹²⁹

Po schůzi vládního kabinetu v odpoledních hodinách československá vláda přijala podmínky „Mnichovského diktátu“, vědoma si jen malé šance na úspěšné řešení situace za pomoci odhodlané armády. Ministerský předseda generál Jan Syrový ve svém rozhlasovém vystoupení rozhodnutí vlády zveřejnil slovy: *„Po všestranném uvážení a prozkoumání všech naléhavých doporučení rozhodla se československá vláda přijmout mnichovská usnesení čtyř velmocí. Učinila to s vědomím toho, že národ musí být zachován a že není jiné rozhodnutí možné. Vláda Československé republiky, oznamujíc toto přijetí, zároveň prohlašuje před celým světem svůj protest proti jednostrannému rozhodnutí, přijatému bez její účasti.“*¹³⁰

Na tomto faktu nic nezměnily masové protesty československé veřejnosti a dokonce ani pokus o nepovedený vojenský puč, kterým se snažilo několik důstojníků převzít do svých rukou zodpovědnost a postavit se nepříteli silou. Československo tak pod nátlakem souhlasilo se zásadním okleštěním svého území a patrně jako jediné si bylo vědomo toho, že tím zároveň otevírá dveře pro vstup hitlerovského Německa i na zbytek svého území, tolik potřebného pro další válečné plány agresivní země.

8. MNICHOVSKÁ DOHODA Z POHLEDU ZAHRANIČÍ

Pohled zahraničí na Mnichovskou dohodu se zejména ve svých počátcích potýkal s jistým historickým zkreslením. Pod vlivem následujících událostí měl svůj vývoj, který se později ukázal být stejně důležitý jako předmětný akt a důsledky, které vyvolal. V první části této kapitoly se chci zmínit o tom, co následovalo krátce po uzavření Mnichovské dohody, ve druhé se pak zaměřím na vývoj vztahu k ní a jejímu reálnému hodnocení.

---

¹²⁹ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova*, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011, ISBN 978-80-87284-18-6, kapitola: Příprava a realizace mnichovské konference, str. 57

¹³⁰ Převzato z: Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova*, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011, ISBN 978-80-87284-18-6, kapitola: Příprava a realizace mnichovské konference, str. 58

8.1. Ohlasy na uzavření Mnichovské dohody v zahraničí

Po zveřejnění dohody z Mnichova si velká část světa oddechla, protože se domnívala, že obětováním Československa byla zastavena hrozba nové světové války. Svět to tak opravdu vnímal a hlavně tomu chtěl věřit. Tomu, že již válka nehrozí, se skutečně uvěřilo snadno, přestože již existovalo mnoho indicií, že Hitlerovi pohlcení Československa stačit nebude. Jednou z nich už byla samotná osobnost říšského vůdce Adolfa Hitlera. Vnímavější pozorovatelé by museli dát za pravdu vyjádřením československého prezidenta Beneše i ostatních vládních představitelů. Jak se ale zdálo, svět tyto skutečnosti prostě vidět nechtěl.

Je docela dobře možné, že minimálně jeden z představitelů mnichovské konference nepovažoval obětování Československa tak docela za trvalou záruku míru. Byl jím britský ministerský předseda Chamberlain, který jen pár hodin po skončení jednání v Mnichově, znovu navštívil Hitlera a předložil mu krátkou deklaraci. Jejím obsahem byla dohoda, že se obě země (tedy Velká Británie a Německo) zavazují budoucí otázky řešit konzultacemi a nepoužijí proti sobě vojenské síly.¹³¹ Pro britského premiéra byla, hlavně díky tomuto dokumentu, cesta do Mnichova opravdu úspěšná. Osobně jí možná považoval dokonce za důležitější než samotná Mnichovská dohoda, která v podstatě neřešila nic až tak nového a obětovala zemi, která byla v jeho očích bezvýznamná. Jeho návrat do Anglie byl v podstatě triumfální, jako mírotvůrce ho přijali nejen davy nadšených občanů, ale i ostatní vládní představitelé a britský král.¹³² Paradoxem politiky britského premiéra bylo, že prostřednictvím zrádné dohody o Československu, která znamenala derogaci několika spojeneckých smluv, sám uzavřel podobnou dohodu, která se pro něj měla stát zárukou mírového řešení. Za nedlouho tak mohl sám pocítit, jaké následky má formální uzavírání takových paktů bez zjevné vůle je dodržet, když Německo zaútočilo na Velkou Británii. I přes uzavřenou dohodu s Hitlerem však znamenal Mnichov v Chamberlainově smýšlení zásadní (byť postupnou) změnu. Britský premiér díky němu, ale i pod tlakem rozpolceného mínění britského parlamentu přehodnotil svojí politiku appeasementu a již dále nehodlal dalšími Hitlerovým požadavkům jakkoliv ustupovat a v podstatě vydal rozkaz k intenzivnímu zbrojení.¹³³

Obdobně triumfálně byli ve svých zemích přijati i ostatní účastníci mnichovské konference. Italský vůdce Mussolini byl nadmíru spokojený, protože už jen účastí na konferenci v

---

¹³¹ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

¹³² Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

¹³³ Kissinger, Henry A., Umění diplomacie, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí

Mnichově došlo k uznání Itálie jako významného hráče na evropském poli a kromě toho považoval zničení Československa za osobní satisfakci za Benešův postoj v otázce násilného obsazení Habeše italskou armádou.¹³⁴

Francouzský ministerský předseda si tak docela jistý přijetím nebyl. Patrně si byl vědom zrady, které se dopustil a bál se, že ho veřejné mínění za tento krok odsoudí, což se však bezprostředně po jeho návratu rozhodně nestalo.¹³⁵

Zklamání s výsledky mezinárodní konference se tak překvapivě dostalo Adolfu Hitlerovi, i když zklamání je možná silné slovo. Byl spokojený i rozmrzelý zároveň. Nedostatek viděl v tom, že následkem „mírového“ řešení československé otázky bude muset odložit své další plány. Těmi nebylo nic jiného než další rozšiřování německého území, tentokrát již s použitím válečné síly. Mnichovská konference Hitlera přesvědčila o tom, že se jeho nátlakové metody vyplácí.¹³⁶ O jeho chorobné sebedůvěře svědčí fakt, že se podobný postup pokusil o rok později zopakovat také v Polsku, což znamenalo definitivní obrat ve smýšlení ostatních mocností, jejich ztrátu důvěry v Hitlerovy mírové proklamace a poslední kapku trpělivosti s nároky německého vůdce, jakož i k faktickému zahájení druhé světové války.

Bezprostředně po přijetí Mnichovské dohody se nesly pochvalné hlasy i ze strany ostatních zemí. Kladně se vyjadřovali např. představitelé USA. Prezident Roosevelt gratuloval Chamberlainovi, stejně jako ministerští předsedové Kanady a Austrálie¹³⁷.

Mnichovská dohoda ale měla i své odpůrce. Kromě již zmíněné části britského parlamentu mezi nimi byli také představitelé francouzské diplomacie a veřejnosti. Na stranu odpůrců Mnichovské dohody se postavil ve svém vyjádření také tehdejší papež Pius XI., který sice vítal možný mír, zároveň však ostře kritizoval neúčast československé vlády na konferenci a vůbec i postup Francie a Itálie.¹³⁸

Poměrně nejasným se stal postoj Ruska, které na Mnichovskou dohodu reagovalo vyhýbavě, na jednu stranu sice zdůrazňovalo, že je připraveno přijít Československu na pomoc v případě válečného konfliktu, na straně druhé tuto pomoc i nadále podmiňovalo jako už dříve aktivní účastí Francie. V konečném důsledku se tak Sovětský svaz snažil sice dostat svým dohodám o vzájemné pomoci, zároveň ale usiloval i o to, aby se vyhnul ozbrojenému konflik-

¹³⁴ Kvaček, Robert, *Poslední den Mnichov – Praha, konec září 1938*, nakladatelství EPOCHA, Praha, 2011

¹³⁵ Kvaček, Robert, *Poslední den Mnichov – Praha, konec září 1938*, nakladatelství EPOCHA, Praha, 2011

¹³⁶ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, *Československý rok 1938*, nakladatelství POLART, Praha, 2011

¹³⁷ Kissinger, Henry A., *Umění diplomacie*, nakladatelství PROSTOR, Praha, 1999, vydání třetí

¹³⁸ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova*, nakladatelství AUDITORIUM, Praha, 2011

tu. Tento rozpor vyřešil svým postupem stále ještě československý prezident Beneš, který si patrně pohrával s myšlenkou na odpor proti Mnichovské dohodě a vojenské obraně proti Německu s přispěním Sovětů, po přijetí podmínek diktátu, však tuto myšlenku opustil¹³⁹ a Sovětskému svazu pouze poděkoval za jeho postoj.

8.2. Hodnocení Mnichovské dohody s odstupem času a její odznamenání

„Mnichov vstoupil do našeho slovníku jako specifická úchylka – jako trest za ustupování vyděračům. Mnichov však nebyl izolovaným aktem, nýbrž vyvrcholením postoje, který se objevil již ve dvacátých letech a který se každým dalším ústupkem prohluboval.“¹⁴⁰

Následující historické události, především zahájení druhé světové války téměř rok po mnichovských událostech postavilo tuto dohodu vedenou „o nás bez nás“ do poněkud jiného světla. Svět tak tvrdým způsobem pochopil, že ústupky agresivní povaze Adolfa Hitlera dělat neměl, jak vyjádřil ve výše uvedeném citátu americký diplomat Henry Kissinger.

(Jeho slova jsou pro moji bakalářskou práci vlastně příznačná a v podstatě vysvětlují mé pojetí tohoto tématu, tedy i to, proč jsem se zabýval tak dlouhým vývojem, který vedl k uzavření Mnichovské dohody.)

Svým způsobem uprostřed rozpoutaného válečného běsnění ztratil ospravedlnění i strach, který k obětování Československa v září 1938 vedl. Důsledkem Mnichovské dohody se tak stalo, že Německo získalo čas na své dozbrojení a nemalou část svého arzenálu získalo i v pohraničním pásmu Československa. Zbrojili samozřejmě i ostatní státy, ale čas, který ztratily, dá se říct téměř zbytečným vyjednáváním, jim zejména v počátcích nejtragičtějšího válečného konfliktu chyběl. O tom, jakou chybu udělali, když Hitlerovi důvěřovali, se přesvědčili již v březnu, když Hitler obsadil i zbytek Českomoravských zemí a ze Slovenska vlastně udělal svojí kolonii. Záruky, které evropské mocnosti slíbily přinést Československu, aby se toto nestalo, samozřejmě nebyly dodrženy a upadly velmi brzy a pohodlně v zapomnění.¹⁴¹

Ke slovu přispěla celková revize pohledu na Mnichovskou dohodu ze září 1938. Jak jsem již uvedl, i bezprostředně po jejím přijetí se objevily kritické hlasy. Jedním z největších od-

¹³⁹ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, Dlouhé stíny Mnichova, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

¹⁴⁰ Kissinger, Henry A., Umění diplomacie, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí, ISBN 80-7260-025-7, kapitola: Konec iluze, str. 330 - 331

¹⁴¹ Kissinger, Henry A., Umění diplomacie, nakladatelství Prostor, Praha, 1999, vydání třetí

půrců byl muž, který převzal premiérské křeslo po Chamberlainovi. Nebyl jím nikdo jiný než Winston Churchill, který se stal jednou z nejvýraznějších osobností historie po vzniku druhé světové války. Za jeho vlády pak došlo také k prvním oficiálním krokům, které později vedly k odůznání Mnichova. Na tom se samozřejmě výrazně podílela i exilová vláda pod vedením Edvarda Beneše, která působila právě v Anglii. Právě Beneš s neúnavnou snahou vyvolával mnohá jednání, jejichž cílem bylo mimo jiné potvrzení toho, že Mnichovská dohoda nebyla uzavřena v souladu s mezinárodním právem a je tedy neplatná. Prvního oficiálního projevu se veřejnosti dostalo v září 1940, když Churchill ve svém rozhlasovém vystoupení zdůraznil, že považuje pod tíhou následujících událostí Mnichovskou dohodu za mrtvou.¹⁴²

Základem pro skutečné – oficiální odůznání se pak stalo po březnových událostech roku 1939 (vznik Protektorátu Čechy a Morava, o kterém pojednám v závěrečné kapitole) veřejné prohlášení Edvarda Beneše o tzv. teorii kontinuity stavějící na neplatnosti Mnichovské dohody.¹⁴³ Tato teorie vycházela z faktu, že dohoda byla Československu vnucena hrozbou vojenského zásahu a zároveň byla fakticky sestavena bez jeho přímé účasti.

Již v listopadu 1940, několik měsíců potom, co byla mezinárodně uznána exilová vláda Edvarda Beneše jako oficiální orgán Českého státu, se dostalo jejím představitelům ze strany Velké Británie jistého potvrzení neplatnosti. Velká Británie deklarovala, že není vázána Mnichovskou dohodou a změnami uskutečněnými na jejím základě, což znamenalo, že platně uzavřená Mnichovská dohoda přestala platit, když Hitler začal okupovat zbylé Československé území. Po dlouhých a složitých jednáních se teprve v březnu 1945 podařilo oběma stranám uzavřít jednání anglickým uznáním předmnichovského státního zřízení včetně území.

Interpretačně přímočařejšího odůznání se Benešově exilové vládě dostalo ze strany SSSR, které s ní v červenci 1941 uzavřelo smlouvu, jejímž obsahem bylo mimo jiné uznání „předmnichovských“ hranic Československa.¹⁴⁴

Ještě vstřícnějšího postoje se nám dostalo ze strany Francie v roce 1942, když její významný představitel Charles De Gaulle (pozdější francouzský prezident) prohlásil Mnichovskou dohodu za neplatnou a osobně se zaručil, že Československo uznává pouze v podobě, kterou mělo před rokem 1938. Tento postoj Francie byl poněkud zkomplikován politickou

---

¹⁴² Němeček, Jan, *Mnichovská dohoda Cesta k destrukci v Evropě*, Nakladatelství Karolinum, Praha 2004 (sborník referátů – autoři referátu Kuklík, Jan ml., Němeček Jan)

¹⁴³ Čapka, František; Lunerová, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody*, Computer Press, a.s., Brno, 2011

¹⁴⁴ Němeček, Jan, *Mnichovská dohoda Cesta k destrukci v Evropě*, Nakladatelství Karolinum, Praha 2004 (sborník referátů – autoři referátu Kuklík, Jan ml., Němeček Jan)

intervencí Polska a jeho spory o hranici s Československem. Později bylo francouzské odůznání definitivně potvrzeno 17. srpna 1944 podepsáním česko – francouzské deklarace, jejímž obsahem bylo uznání neplatnosti Mnichovské dohody.¹⁴⁵

Ze zbývajících signatářů Mnichovské dohody se nám pak konečného zneplatnění dostalo o mnoho dříve od Itálie. Po pádu Mussoliniho režimu v srpnu roku 1944 byla zahájena jednání, která vedla k brzkému usnesení předanému československé straně, v němž Itálie prohlásila Mnichovskou dohodu za neplatnou.¹⁴⁶ Navíc italští představitelé připojili prohlášení, ve kterém mimo jiné přiznávali, že veškeré akty namířené proti Československu v roce 1938 byly zradou italského veřejného názoru a vůle italského lidu.¹⁴⁷

Nejdelší cesta vedla k oficiálnímu zrušení platnosti Mnichovské dohody v Německu. K tomu mělo dojít při kapitulaci Německa na konci druhé světové války. Události v této zemi ale historický krok odsunuly a na nějaký čas svým způsobem odsoudily k zapomnění. Ve výsledku však oficiálního stanoviska Německa, jako poraženého a zároveň souzeného viníka druhé světové války ani nebylo potřeba, protože se země rozdělila na dvě části NDR a SRN, a každá se vydala svým vlastním směrem. Jakékoliv minulé závazky případně smlouvy se tak vlastně staly minulostí. Levicově zaměřená NDR jako součást tzv. východního bloku prohlásila již v roce 1950 dohodu z Mnichova za neplatnou. Podstatně složitější pak byla jednání s demokratickou SRN, která byla sice ochotna uznat neplatnost Mnichovské dohody, ale zároveň požadovala uznání některých svých zákonných nároků uzavřených po roce 1938. Výsledná smlouva uzavřená v roce 1973 tak byla vzájemným kompromisem. Teprve v roce 1997, tedy více téměř 60 let od uzavření osudného diktátu se dočkala v rámci česko – německé deklarace již samostatná Česká republika i omluvy za historický vývoj.¹⁴⁸

Tímto vzájemným vstřícným aktem se definitivně uzavřela kapitola nejen československých, ale vlastně světových dějin, jejíž název zněl: Mnichovská dohoda.

---

¹⁴⁵ Čapka, František; Lunerová, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody*, Computer Press, a.s., Brno, 2011

¹⁴⁶ Čapka, František; Lunerová, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody*, Computer Press, a.s., Brno, 2011

¹⁴⁷ Němeček, Jan, *Mnichovská dohoda Cesta k destrukci v Evropě*, Nakladatelství Karolinum, Praha 2004 (sborník referátů – autoři referátu Kuklík, Jan ml., Němeček Jan)

¹⁴⁸ Čapka, František; Lunerová, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody*, Computer Press, a.s., Brno, 2011

9. DŮSLEDKY MNICHOVSKÉ DOHODY PRO ČESKOSLOVENSKO

V závěrečné kapitole této práce se vrátím zpět k událostem, jež byly přímým důsledkem jednání probíhajících v Mnichově na konci září 1938 a svým způsobem pomohou doložit celkový obraz toho, co později bylo tolik diskutovanou historickou událostí. Možná se to zdá být jako mírně nelogické členění s ohledem na předchozí kapitolu, ale závěrečná teze mé práce snad toto řazení vysvětlí.

Mnichovskou dohodou přišla Československá republika o 28 942 km² území, s nímž byla připravena o rozsáhlé průmyslové oblasti, lesy a místa, kde se těžilo uhlí. Nemalou ztrátou bylo samozřejmě i pohraniční opevnění, které bylo narychlo opuštěno na mnoha místech i s jeho výzbrojí. Nepočítaje sudetské Němce, přišli jsme také asi o 720 tisíc československých obyvatel žijících na postoupených územích.¹⁴⁹

Po uzavření Mnichovské dohody bez naší účasti a jejím přijetí československou vládou i přes odpor obyvatelstva bylo třeba zajistit pokud možno co nejklidnější odsun obyvatel i armády z dotčených příhraničních oblastí. Už takhle v lokálních bojích mezi československými obránci hranic a útočnými komandy (Freikorps) většinou z řad henleinovců řízených berlínským ústředím přišlo o život několik desítek československých občanů (uvádí se jich až 262, ale to za celou dobu branné povinnosti Československa od května do prosince 1938).¹⁵⁰ První německé jednotky se na (teď už bývalých) československých územích objevily již odpoledne 1. října 1938 a postupně zaplavovaly všechny oblasti vytyčené dohodou. Československá armáda se již ze svých pozic stáhla zpět do vnitrozemí, které bylo ještě stále součástí republiky.¹⁵¹ Německou armádu pak následoval i její vůdce Adolf Hitler, který se na území Československa vypravil 3. října 1938 a jeho první zastávka vedla do dříve i později nejzápadnějšího města Čech Aše a následujícího dne pokračovala do Karlových Varů. V dalších dnech navštívil i jiné oblasti, které patřily nově k jeho říši.¹⁵² Jeho přítomnost na našem bývalém území tak dokonala ponížení, kterého se československému lidu dostalo.

O dalším zabrání československého území se začalo jednat již večer 30. září 1938 za účasti diplomatů ze zemí, které byly signatáři Mnichovské dohody, za československou stranu pak

---

¹⁴⁹ Kural, Václav, Česi, Němci a mnichovská křižovatka (Stručné čtení), Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002

¹⁵⁰ Mnichov 1938 a česká společnost – Sborník z mezinárodního symposia k 70. výročí mnichovské dohody, Ústav pro studium totalitárních režimů, Praha, 2008, autor příspěvku Kudrna, Ladislav

¹⁵¹ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

¹⁵² Junek, Václav, Hitler v Čechách, nakladatelství BVD, Praha, 2012

byl přizván vyslanec v Berlíně Mastný. Tato jednání byla provedením dohody o zřízení komise, která měla za úkol definovat nové hranice a stanovit další oblasti, o kterých bude jednáno. K požadavkům a námitkám československých zástupců se ale samozřejmě nijak nepřihlíželo, postupovalo se bezohledně podle směrnice vydané Hitlerem, která sledovala jeho strategické plány, nikoliv historické skutečnosti. O tom, že následné vyklízení předmětných území neprobíhalo vůbec v klidu a stalo se jen další ukázkou německé zvůle, přicházely zprávy prakticky ze všech dotčených oblastí.¹⁵³

Do 7. října měla být vyklizena 4 vytyčená pohraniční pásma a za další tři dny také páté pásmo, které vzniklo právě na základě rozhodnutí „komise“ přesněji řečeno však Hitlerovy směrnice. Za německým vojskem vstoupila v těchto dnech na ona území taky zásahová komanda Gestapa (Geheime Staatspolizei - Hitlerova Tajná státní policie), jejichž úkolem bylo vyčistit nově německá území, což se dělo za vydatného přispění henleinovců. Docházelo tak k násilnostem, zatýkání i zabírání majetku odpůrců nacistického režimu a vyhánění českých obyvatel z jejich domovů. Proti těmto postupům byly jakékoliv intervence ze strany československých představitelů neúčinné.¹⁵⁴

Na sudetských územích byla zřízena německá správa pod vedením Konráda Henleina, který byl jmenován říšským komisařem na sudetoněmeckém území. Čistky v režii Gestapa se měli podle některých údajů dotknout až 10 tisíc lidí, z nichž někteří skončili v koncentračních táborech, jiní v policejní vazbě. Za vydatného přispění těchto složek se připravovala úplná likvidace Československa.¹⁵⁵

Pod tlakem (zejména) strany německých představitelů a jejich verbálních ataků, ale i pod tíhou domácích událostí prezident Edvard Beneš rezignoval a krátce na to odešel do exilu v Londýně. Tam již od svého příchodu začal společně s dalšími představiteli Československa plánovat odboj proti hitlerovskému režimu.¹⁵⁶

K plánovanému definitivnímu zničení Československa přispěla i situace na Slovensku, které pod vedením Hlinkových ľudovců 6. října 1938 vyslovilo svůj dohodnutý požadavek na samostatnost a ustavení vlastních orgánů pod vedením Josefa Tisa. Ke schválení tohoto požadavku došlo 18. listopadu 1938 a z Československa se stalo Česko – Slovensko. Bratrská ze-

---

¹⁵³ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

¹⁵⁴ Paul, Gerhard; Mallman, Klaus – Michael, Gestapo za druhé světové války, Academia, Praha, 2010

¹⁵⁵ Paul, Gerhard; Mallman, Klaus – Michael, Gestapo za druhé světové války, Academia, Praha, 2010

¹⁵⁶ Dr. Edvard Beneš, Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství, Naše vojsko, Praha, 2004

mě se tak stala autonomní stejně jako Podkarpatská Rus. Pro úplnost je třeba dodat, že první slovenská vláda byla ustavena už 7. října 1938.¹⁵⁷

Jako se měnila vnější situace Československa, komplikovala se situace i uvnitř něj. Vnitřní potíže vyvrcholily proměnou demokratického zřízení v autoritářský stát, jehož čelním představitelem se dne 30. listopadu 1938 stal nově zvolený prezident Dr. Emil Hácha. Den po jeho zvolení pak byla také ustavena nová vláda, v jejímž čele stanul Rudolf Beran, předseda Strany národní jistoty, která vznikla krátce předtím spojením několika jiných politických stran.¹⁵⁸

Politické tlaky a boje následujících týdnů a měsíců spěly ke svému finále. Došlo k mnoha zvratům hlavně uvnitř republiky. Zjednodušeně lze říci, že její mezinárodní situace tak komplikovaná nebyla a odehrávala se i nadále v režii říšského vůdce Adolfa Hitlera a jeho plánů. Prezident Hácha neměl mnoho možností, jak situaci uvnitř i vně urovnat, ač se mu nedá upřít, že se o to pokoušel. Tyto jeho snahy se ale neseťkaly s úspěchem. Jeho jednání se samotným Hitlerem byla však ještě mnohem osudovější než ta na domácí scéně. Stal se pouze další loutkou v rukách německého vůdce, tak jako jí byl i doma v rukách předsedy vlády Berana. Navíc Hitler již začal připravovat konkrétní kroky k převzetí kontroly nad zbytkem českého území.¹⁵⁹ Situace se stávala značně nepřehlednou a většina jednání se odehrávala v napjaté atmosféře. Zbývající svět se do nich nezapojoval. Po sérii jednání, které byly ze strany český představitelů jen dalšími ústupky německé straně, došlo k žádosti pražské vlády, aby byl prezident Hácha přijat Hitlerem a zahájil tak zásadní jednání o dalším osudu českých zemí. K Hitlerově souhlasu došlo 14. března 1939 a bylo mimo jiné i reakcí na vyhlášení samostatného Slovenského státu. Zároveň v té době již byly připraveny německé jednotky na hranicích ke vstupu na zbytky českého území s již v podstatě nezměnitelným rozkazem zabrat je.¹⁶⁰

Jednání prezidenta Háchy v Mnichově už nemohlo nic změnit. 15. března 1939 v brzkých ranních hodinách přijal ministr obrany Syrový telefonický rozhovor z Berlína, ve kterém mu prezident Hácha sdělil, že německá armáda vstoupí na české území a nemá jí být kladen žádný odpor. Právně byl vstup Německa na naše území potvrzen dokumentem, který prezident Hácha samozřejmě vystavený tvrdému nátlaku podepsal. Jeho obsahem byl souhlas s převzetím českých zemí pod ochranu Německé říše.¹⁶¹ Tato „ochrana“ získala svou kon-

---

¹⁵⁷ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

¹⁵⁸ Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, Dlouhé stíny Mnichova, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011

¹⁵⁹ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

¹⁶⁰ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

¹⁶¹ Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

krétní podobu hned ráno 15. března 1939, když německá armáda začala obsazovat zbytek Čech a Moravy.

„Do Čech a na Moravu začal proudit ze všech stran německý wehrmacht, aby provedl – operaci Březnový vítr – a dokončil tak likvidaci Československé republiky. Tímto násilným aktem Hitler brutálně porušil i mnichovskou dohodu. Vzhledem k tomu, že západní mocnosti už dříve vyslovily souhlas s obětováním československého státu, nepodnikly proti nacistické expanzi kromě formálních protestů nic účinného.“¹⁶²

Večer stejného dne se říšský vůdce Adolf Hitler přijel podívat do Prahy a shlédl na své nově nabyté území z okna Pražského hradu. Během noci pak vznikl dokument, který byl ve své podstatě novým statutem českých zemí a nesl název: *Výnos vůdce a říšského kancléře ze 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava*. Následujícího dne byl pak tento dokument zveřejněn v médiích, předán Dr. Háchovi a poté i zařazen do sbírky zákonů.¹⁶³ Byl oním posledním krokem, který zpečetil dlouhou cestu za úplným ovládnutím Československa a faktickým koncem jeho samostatnosti, naštěstí nikoliv definitivním zánikem.

Celý svět stál na prahu své největší tragedie v podobě zničující „Druhé světové války“. Zbývalo necelého půl roku do jejího zahájení. O tom, že k ní dojde, přestalo být pochyb právě v březnu 1939 po obsazení zbytku českých zemí a svět už před tímto faktem nemohl zavřít oči.

10. ZÁVĚR

Mnichovská dohoda byla jednou z důležitých událostí 20. století a do určité míry přispěla k pochopení světa, který se i jejím prostřednictvím měnil. Tak tomu ostatně je kontinuálně pořád, ale k pochopení tohoto procesu je těžké přistupovat bez poučení se z historie. Každý krok, který lidstvo udělá na své cestě k lepší společnosti, se může stát kontroverzním a pohled na něj se různí, o to více, když jej zkoumáme s odstupem času.

Stejně je tomu i u tématu, o němž pojednává tato práce. Pohled na Mnichovskou dohodu a všechny historické komponenty, které k ní vedly nebo byly jejími následky, se vyvíjí. Dokonce i po více než sedmdesáti letech se objevují v nejrůznějších archivech dokumenty přispíva-

---

¹⁶² Paul, Gerhard; Mallman, Klaus – Michael, Gestapo za druhé světové války, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, kapitola: Gestapo obsazuje Čechy a Moravu, str. 353

¹⁶³ Maršálek, Pavel, Pod ochranou hákového kříže, nakladatelství Auditorium, Praha, 2012

jící k objasnění nových skutečností, ale někdy i k revizi těch dosud známých. V jejich světle pak nemusí být celkové hodnocení významu této historické události zcela jednoznačné.

Velké a dlouhé diskuze se vedly zejména o platnosti Mnichovské dohody. Postupem času a pod jistým tlakem došlo s přihlédnutím k argumentaci tehdejších československých představitelů k jejímu odůvodnění ze strany všech zúčastněných mocností. O tom, že nám byla tato mezinárodní smlouva vnucena pod hrozbou a navíc uzavřena bez naší účasti a bez našeho souhlasu není sporu.

Složitěji už se však odpovídá na otázku, co takový stav umožnilo, zda k tomu nedošlo na základě chyb, jichž se českoslovenští diplomaté dopustili ve své domácí i zahraniční politice. Naše parlamentní demokracie sice patřila v meziválečném období k těm nejrozvinutějším, její přístup k menšinám byl svobodnější než v jiných zemích, ale nebyla právě to, ona historická chyba? Došly by věci tak daleko, kdyby se v našem tehdejší právním řádu více pamatovalo na úpravu vztahů regulujících vzájemné poměry většiny a menšin? Zcela jednoznačně odpovědět nelze. Již první prezident Československa Tomáš Garrigue Masaryk navrhoval docela jinou podobu státoprávního uspořádání, které mělo být v podstatě konfederací po vzoru Švýcarska. Jeho projekt ale naplněn nebyl a tehdejší zákonodárny sbor přijal taková opatření, která nereflektovala v té době již předpokládaný vývoj, konkrétně účast německé menšiny v parlamentu a ve vládě. Kdyby k tomu došlo, možná by byl vývoj republiky docela jiný. Národnostní menšiny by neměly žádné důvody ke stížnostem a necítily by se být k naší zemi nuceně připojeny na základě mírových smluv uzavřených po první světové válce.

Jejich spokojenost se státním systémem by pak neumožnila na poli mezinárodním využití jejich nespokojeného hlasu k postupnému vnitřnímu rozvracení, které tak skvěle posloužilo propagandě vedené proti nám na základě zmanipulovaných a zveličených událostí. A zbývající svět by si možná uvědomil, jaký je skutečný záměr německého vůdce Adolfa Hitlera s naší zemí a postavil by se za nás, aniž by nás neuváženě obětoval.

Mocnosti, rozhodující o našem osudu bez naší účasti se pak měly více zajímat o realitu naší země a neposlouchat tolik hlas zmíněné německé propagandy. Měly dostatek možností přesvědčit se o tom, jaká je politika Adolfa Hitlera, kam směřuje Německo, které již jednou rozpoutalo ničivou válku. Možná také měly po první světové válce poněkud realističtěji zvážít, jaké cesty vedou k nápravě škod a dát Německu šanci k jejich postupné nápravě v tempu, které by pro něj bylo únosnější. Přísností svých požadavků totiž ve zblázněné nespokojené zemi musely nutně připravit podmínky pro vznik ideologie, která se později stala tak mocnou

a nebezpečnou a začala hledat nový prostor k životu, jež mohla v konečném důsledku získat pouze silou, ať už svých hrozeb a manipulací nebo i zbraní. A svět, který se ještě dobře pamatoval na válečné utrpení, věřil více svému strachu než svému úsudku. Vlastní zájmy jednotlivých zemí převýšily nad tím, co se od konce první světové války skloňovalo jako kolektivní bezpečnost a bylo postaveno na vzájemných smlouvách. Právě individualita vlastního pohledu na svět a neschopnost naslouchat umožnila tak kruté selhání, jakým bylo postupné opouštění smluvně uzavřených závazků, z nichž se staly jen bezzubé a němé proklamace. Za největší historické selhání té doby považuji vytvoření Společnosti národů. Jako mezinárodní společenství si nedokázalo vytvořit dostatečně silnou pozici a legislativu, která by se zaručila za právní jistotu, vytvořila si dostatečné možnosti, jak postihovat porušení svazků a stala se skutečně objektivním a nezávislým arbitrem na mezinárodním poli, aby dokázala usměrnit jakékoliv jednání, které by nebylo v souladu se snahou světa o trvalý mír.

Všechny historické události, o nichž se nyní zmiňuji, jsou samozřejmě typickou ukázkou zákona příčiny a následku, akce a reakce. Ptát se ale v pohledu na minulost na to, co by bylo kdyby... je samozřejmě podmětné jen tehdy, pokud v tom najdeme poučení pro svou současnost a budoucnost.

Mnichovská dohoda se stala neplatnou postupným konsensem všech stran, které jí uzavřely a tak by to asi mělo být. I z mého osobního pohledu totiž není možné, aby se rozhodovalo o něčím osudu, bez jeho vlastní účasti. Právo objektivně se vyjádřit ke všem skutečnostem by měl mít každý, koho se týkají. Tak tomu ve svobodném demokratickém světě má být. Proto doufám, že i události, o kterých jsem pojednal, v této práci nezůstanou zapomenuty a nejen svět, ale i každý z nás se z nich dokáže poučit, aby se ve svém současném a budoucím světě nedočkal toho, že se: „o něm bude rozhodovat bez něj“.

RESUME:

Munich agreement is a very important event of the 20th century. It contributed to the understanding of the world, which has been changed through it. It is still happening but it is difficult to understand the whole process without learning from the past. Every step that the mankind does on its way to better society can be found controversial. The views on it can be different, moreover when it has been examined in time distance.

It is same way with the topic of this thesis. The view on the Munich agreement and all the historical components, which were leading to it or were its consequences, have been in progress. Even after more than seventy years different documents are being found in archives. These documents help to clarify new facts or re-examine the old ones. That is why the overall assessment of the importance of this historical event does not have to be absolutely definite.

Long discussions were held about the validity of the Munich agreement. After some time and under certain pressure all the participating powers sustained that the agreement was not valid. The argument of the then Czechoslovakian representatives contributed to that. There is no doubt that this international agreement was forced on us under a threat and it was held without our participation.

It is more difficult to answer the question of what made this situation happen and whether there were some mistakes in internal and external politics made by Czechoslovakian representatives. Our Parliament democracy belonged to one of the most developed in the inter war period. The attitude towards minorities was more unrestricted then in other countries. But wasn't this fact historical mistake? Would the whole situation go so far if the law system remembered the adoption of relationship regulating the conditions of the majorities and minorities? We can not really answer this question. The first president of Czechoslovakia Tomáš Garrigue Masaryk suggested a totally different way of constitutional law organization, which was basically a confederation the same way as in Switzerland. His project was not accepted. The government at that time took actions which didn't reflect the anticipated progress, especially the participation of the German minority in the Parliament and government. If this didn't happen, the development of our republic could be different. Ethnic minorities would not have any reasons for complaints and would not feel forced to join our country because of the agreements made after the World War I.

Their satisfaction with the state system would not make it possible to use their unsatisfied voice on the international level for gradual inner ruining, which was afterwards very well used for propaganda based manipulated and exaggerated events, The rest of the world may realize that the real intention on the German leader Adolf Hitler was and would support us rather than sacrifice us.

Powers deciding about our destiny without our participation should have been more interested in the reality of our country and not listen to the German propaganda. They had enough opportunities to realize what the politics of Adolf Hitler is and where Germany, who had already started one war, is heading. They also could be more realistic about the ways of correcting the damages after the World War I. and give Germany a chance for improving in a more acceptable pace. The strictness of their requirements in such a poor and unsatisfied country had to prepare conditions for ideology, which later became so powerful and dangerous, and started to look for new space life, which could be found only by power, threats, manipulation or guns.

And the world, which still remembered the war sufferings, believed more in its fear than in its own opinion. Interests of particular countries went beyond the global safety and reciprocal agreements. It was the individuality of their own views on the world and the inability to listen, which made the failure of leaving the obligatory agreements possible. I find the League of Nations to be the biggest historical failure. As an international association it was not able to create a position strong enough to prove the law assurance, make enough possibilities how to punish broken commandments and become a really objective and independent arbiter on the international level to direct any actions, which were not attempting to achieve the world peace.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

Malý, Karel a kolektiv, Dějiny českého a československého práva, Linde Praha a.s., Praha, 2003

Vojáček, Ladislav; Schelle, Karel; Knoll, Vilém, České právní dějiny, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2008

Schelle, Karel a kolektiv, Právní dějiny, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2007

Dr. Edvard Beneš, Paměti, Od Mnichova k nové válce a novému vítězství, Naše vojsko, Praha, 2004

Dr. Edvard Beneš, Mnichovské dny, Naše vojsko, Praha, 2003

kolektiv autorů, Mnichov 1938 a česká společnost, Sborník symposia k 70. výročí podepsání mnichovské dohody, Ústav pro studium totalitárních režimů, Praha, 2008

Čelakovský, Bořivoj, Mnichovský syndrom, Tilia, Praha, 2000

Čelakovský, Bořivoj, Mnichovská dohoda, Tilia, Praha, 1999

kolektiv autorů, Mnichovská dohoda – cesta k destrukci demokracie v Evropě, sborník z konference k 65. výročí podepsání Mnichovské dohody, nakladatelství Karolinum, Praha, 2004

Harrenberg Bodo a kolektiv, Kronika lidstva, Fortuna Print, spol. s.r.o., Bratislava, 1992

Kural, Václav, Češi, Němci a mnichovská křižovatka (Stručné čtení), nakladatelství Karolinum, Praha, 2002

Peroutka Ferdinand, Budování státu I – II (1918 – 1919), Academia, Praha, 2003

Peroutka Ferdinand, Budování státu III – IV (1920 – 1922), Academia, Praha, 2003

připravili: Tomeš, Josef a Vašek, Richard, Mnichov ve vzpomínkách pamětníků, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., Praha, 2012

autor neuveden, 1938 Mnichov, Tiskové oddělení hlavní zprávy a osvěty při MNO, Praha, 1945

Čapka, František; Lunerová, Jitka, Tragédie mnichovské dohody, Computer Press, a.s., Brno, 2011

Heyduk, Miloš; Kvaček, Robert, Československý rok 1938, nakladatelství Polart, Praha, 2011

Kvaček, Robert, Poslední den Mnichov – Praha, konec září 1938, nakladatelství Epocha, Praha, 2011

Junek, Václav, Druhá republika Nultá hodina, Computer Press, a.s., Brno, 2011

- Kuklík, Jan; Němeček, Jan; Šebek, Jaroslav, Dlouhé stíny Mnichova, nakladatelství Auditorium, Praha, 2011
- Maršálek, Pavel, Pod ochranou hákového kříže, Nacistický okupační režim v českých zemích 1939 – 1945, nakladatelství Auditorium, Praha, 2012
- Junek, Václav, Hitler v Čechách, nakladatelství BVD, Praha, 2012
- Duffack, J.J., Psywar 1938 První psychologická válka moderní doby Sudetská válka, nakladatelství Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2010
- Fulbrook, Mary, Dějiny moderního Německa – od roku 1918 po současnost, Grada Publishing, a.s., Praha, 2010
- Kissinger, Henry A., Umění diplomacie, nakladatelství Prostor, Praha, 1999
- Goebbels, Joseph, Deníky 1930 – 1934 svazek 2., Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2009
- Goebbels, Joseph, Deníky 1935 – 1939 svazek 3., Naše vojsko, s.r.o., Praha, 2009
- Steinertová, Marlis, Hitler, KMa s.r.o., 2007
- Kershaw, Ian, Hitler 1889 – 1936: Hybris, Argo, Praha, 2004
- Kershaw, Ian, Hitler 1936 – 1945: Nemesis, Argo, Praha, 2004
- Paul, Gerhard; Mallman, Klaus – Michael, Gestapo za druhé světové války, Academia, Praha, 2010
- Klíma, Karel a kolektiv, Státověda, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2006
- Kolektiv autorů a konzultantů, Slovník cizích slov, Ottovo nakladatelství s.r.o., Praha, 2000